דוח מבקר המדינה | אדר התשפ"ג | פברואר 2023

צבא ההגנה לישראל

תנאי מחיה ותשתיות ללוחמים בשירות חובה ובמילואים

תנאי מחיה ותשתיות ללוחמים בשירות חובה ובמילואים

רקע

תנאי המחיה של החיילים בצה"ל והתשתיות במחנות ובמוצבים הם נדבך מרכזי של הטיפול בפרט בצה"ל. תנאי מחיה ראויים ותשתיות תקינות נדרשים הן להבטחת אפקטיביות ההכשרות, האימונים ומשימות התעסוקה המבצעית, הן לצורך מתן מענה ראוי ומכבד לצורכי החיילים. צה"ל קבע במסמכיו את המונח "תשתיות ההכרחיות לחייל" (תה"ל), ובכלל זה: המגורים (לרבות מיזוג אוויר), השירותים, המקלחות (לרבות מים חמים), המטבחים וחדרי האוכל, בעיקר בשלוש נקודות מפגש שונות בין הלוחם לצה"ל: (א) תקופת ההכשרה - בעת שהיית החייל במחנות הכשרה; (ב) תקופת האימונים - בעת שהיית החייל במחנות אימונים; (ג) תקופת התעסוקה המבצעית - בעת שהיית החייל במוצבים.

נתוני מפתח

676 מיליון ש"ח

התקציב שתכנן צה"ל לתוכניות תה"ל בשנים 2016 עד 2021: 256 מיליון ש"ח למחנות הכשרה (תוכנית "עוז לחייל") ו-420 מיליון ש"ח לתוכנית "מחנות אימונים"

492.6 מיליון ש"ח

התקצוב בפועל לתוכניות תה"ל בשנים 2016 עד 2021: 202.6 מיליון ש"ח למחנות ההכשרה ("עוז לחייל"); ו-290 מיליון ש"ח לתוכנית "מחנות אימונים"

- 29% 40%

שיעור ה"מרוצים חלקית" וה"מאוד לא מרוצים" מתנאי המחיה והתשתיות במחנות האימונים על פי **סקר משרד מבקר המדינה**

- 5% 33%

שיעור ציוני הכשירות של תנאי המחיה והתשתיות במחנות האימונים שמשקפים מצב גרוע ובינוני על פי **נתוני צה"ל**

- 31% 36%

שיעור ה"מרוצים חלקית" וה"מאוד לא מרוצים" מתנאי המחיה והתשתיות במוצבים על **פי סקר משרד מבקר המדינה**

- 3% 12%

שיעור ציוני הכשירות של תנאי המחיה והתשתיות במוצבים שמשקפים מצב גרוע ובינוני על פי **נתוני צה"ל**

35%

שיעור ביקורות בריאות הצבא בשנים 2019 עד 2021, שבהן נמצאו פטרת או אבנית או עובש בשירותים ובמקלחות

25%

שיעור הלוחמים שדיווחו על תקלה בתשתיות וציינו כי היא לא תוקנה על פי סקר משרד מבקר המדינה

פעולות הביקורת

בחודשים אוגוסט 2021 עד אפריל 2022 בדק משרד מבקר המדינה את תנאי המחיה והתשתיות של לוחמים בשירות חובה ובמילואים. הדוח מתמקד בתנאי המחיה והתשתיות של הלוחמים ביבשה. הביקורת נערכה בצה"ל ובמסגרתה נבחנו בין היתר תוכניות של צה"ל לטיפול בפערים ובתנאי המחיה והתשתיות במחנות הכשרה, במחנות אימונים ובמוצבים עיקריים.

בחודשים ינואר ופברואר 2022 סיירו נציגי משרד מבקר המדינה בחמישה מחנות הכשרה, בארבעה מחנות אימונים ובשמונה מוצבים בשלושת הפיקודים המרחביים.

במהלך הביקורת ביצע משרד מבקר המדינה סקר בקרב 821 לוחמים ולוחמות בשירות חובה (חמישית מהשאלונים מולאו על ידי לוחמות) ששהו במהלך החודשים נובמבר 2021 עד אפריל 2022 בתעסוקה מבצעית ובאימונים.

נוסף על כך, ב-2.10.22 פורסם דוח ביניים מיוחד בנושא תנאי מחיה ותשתיות לחיילים בשירות חובה ובמילואים שהציג את ממצאי ביקור מבקר המדינה בבסיס האימונים של חטיבת כפיר בבקעת הירדן ובמוצב יקיר בשומרון שהתקיים ב-4.8.22. בדוח הביניים פורטו ממצאים והמלצות בהיבטים של תנאי מחיה ותשתיות, רפואה, מזון ומים, מוכנות, ציוד ועוד. הביקור האמור התקיים במתכונת של "ביקור פתע", ולפיכך ההודעה בדבר הביקור המתוכנן נמסרה לגורמי צה"ל ימים ספורים לפני קיומו.

ועדת המשנה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת החליטה שלא להניח דוח זה במלואו על שולחן הכנסת אלא לפרסם רק חלקים ממנו, לשם שמירה על ביטחון המדינה, בהתאם לסעיף 17 לחוק מבקר המדינה, התשי"ח-1958[נוסח משולב].

תמונת המצב העולה מן הביקורת

- **הקצאת תקציב לשיפור תנאי המחיה והתשתיות של הלוחמים ומימושו** - תוכניות "עוז לחייל" ו"מחנות אימונים" נועדו לשפר את תנאי המחיה והתשתיות של הלוחמים במחנות ההכשרה ובמחנות האימונים. התקצוב בפועל לתוכניות היה 492.6 מיליוני ש"ח והיה קטן בשנים 2016 עד 2021 בכ-27% לעומת התכנון שהיה 676 מיליוני ש"ח. עקב כך, זרוע היבשה לא מימשה חלק מהתוכניות שהיא תכננה בתחום התה"ל במחנות ההכשרה ובמחנות האימונים.

- **תשתית נורמטיבית לגיבוש תמונת המצב של תנאי המחיה והתשתיות** - באגף הטכנולוגיה והלוגיסטיקה (אט"ל) לא קיים נוהל לקביעת ציוני הכשירות של תנאי המחיה והתשתיות במחנות צה"ל. בפועל ציוני הכשירות של תנאי המחיה והתשתיות במחנות ההכשרה, במחנות האימונים ובמוצבים אינם מבוססים על אמות מידה מוגדרות, קריטריונים אחידים או נוסחה קבועה אלא על בסיס הניסיון וחוות הדעת הסובייקטיבית של אנשי הלוגיסטיקה.

- **תמונת המצב במחנות ההכשרה** - על פי נתוני צה"ל, כ-19% מציוני כשירות התשתיות משקפים מצב כשירות גרוע ובינוני. כמו כן במסגרת הסיורים שביצעו נציגי משרד מבקר המדינה במבני מגורים, שירותים, מקלחות, מטבחים וחדרי אוכל בחמישה מחנות הכשרה, בכ-37% מהתחומים שנבדקו נמצאו תשתיות לא תקינות או תקינות באופן חלקי.

- **תמונת המצב במחנות האימונים** - על פי נתוני צה"ל, שיעור ציוני הכשירות המשקפים מצב בינוני וגרוע נע בין 5% ל-33%, בעוד על פי הסקר שביצע משרד מבקר המדינה שיעור המרוצים חלקית והלא מרוצים נע בין 29% ל-40%. כמו כן, שיעור ציוני הכשירות המשקפים מצב טוב מאוד במחנות האימונים נע בין 40% ל-79%, בעוד על פי סקר משרד מבקר המדינה שיעור הלוחמים המרוצים מאוד נע בין 18% ל-28%.

- **תמונת המצב במוצבים** - על פי נתוני צה"ל, 3% עד 12% מציוני כשירות התשתיות במוצבים בשלושת הפיקודים משקפים מצב כשירות גרוע ובינוני, בעוד על פי סקר משרד מבקר המדינה 31% עד 36% מהלוחמים מאוד לא מרוצים או מרוצים באופן חלקי מהתשתיות של המגורים, השירותים, המקלחות וחדרי האוכל במוצבים.

- **ליקויים שנמצאו בביקורות בריאות הצבא בשנים 2019 עד 2021** - מכלל הליקויים שנמצאו במטבחים בלטו שני ליקויים עיקריים - נזילה או מים עומדים (54% מהביקורות) ואריחים חסרים ברצפה (37% מהביקורות). מכלל הליקויים שנמצאו במגורים, בשירותים ובמקלחות בלטו שלושה ליקויים עיקריים: היעדר רשתות או חלונות במגורים (36% מהביקורות); פטרת, אבנית או עובש בשירותים ובמקלחות (35% מהביקורות); ואסלה לא תקינה בשירותים (32% מהביקורות). ליקויים אלה פוגעים בתנאי המחיה של הלוחמים ואף עלולים להזיק לבריאותם. כך למשל, נזילות ומים עומדים מהווים סכנה להתפתחות חיידקים ומפגעים העלולים להינתז אל המזון. לא זו אף זו, עובש ופטרת בקירות ובתקרה פוגעים באיכות האוויר שהלוחמים נושמים ועלולים לגרום לזיהומים ולהתפתחות מחלות.

- **דיווחי לוחמים על תקלות בתשתיות** - דיווחי החיילים על תקלות תשתית במחנות נעשים על פי המקובל בכל מחנה ומחנה ולא באופן אחוד, מרכזי ומקוון.

- **תשתיות ללוחמות** - נכון לפברואר 2022 טרם הוכנו תוכניות עבודה ייעודיות לטיוב התשתיות ללוחמות.

תוכניות לשיפור תנאי המחיה והתשתיות בשנים 2022 עד 2023 - צה"ל מתכנן להמשיך בתוכניות "עוז לחייל" ו"מחנות אימונים" בשנת 2022 בתקציב של 65 מיליון ש"ח לכל אחת מהתוכניות. כמו כן, צה"ל תכנן שלוש תוכניות נוספות לשיפור תנאי המחיה והתשתיות של הלוחמים : (א) תוכנית "קו המגע" לשיפור כשירות התשתיות במוצבים. תוכנית זו מתוכננת למימוש בשנים 2022 עד 2023 בתקציב של 42 מיליון ש"ח; (ב) תוכנית "מהפכה במטבח" שמטרתה לשפר את חוויית הסועדים בצה"ל, וחלק מרכזי בה הוא שדרוג התשתיות בחדרי האוכל במוצבים, במחנות האימונים ובמחנות ההכשרה. תוכנית זו מתוכננת למימוש בשנת 2022 בתקציב של כ-37 מיליון ש"ח; (ג) תוכנית "תנופה בגבולות" שבמסגרתה מתוכנן גם מענה לפערים בתחום התה"ל במוצבים מסוימים בפיקוד מרכז ובפיקוד דרום. תוכנית זו מתוכננת למימוש בשנים 2022 עד 2023 בתקציב של כ-14 מיליון ש"ח.

עיקרי המלצות הביקורת

- מומלץ כי אט"ל יגבש נוהל לקביעת ציוני כשירות של תנאי המחיה והתשתיות במחנות צה"ל, שיגדיר אמות מידה אחידות שלפיהן כל אחד מגורמי הלוגיסטיקה במחנות יהיה מחויב לקבוע את ציוני הכשירות.
- נוכח תמונת מצב התשתיות במחנות ההכשרה, במחנות האימונים ובמוצבים, וכן נוכח הפער בין ציוני הכשירות שקבע צה"ל במחנות האימונים ובמוצבים לבין רמת שביעות הרצון של הלוחמים על פי סקר משרד מבקר המדינה, מומלץ כי צה"ל יטפל בתשתיות שמצבן גרוע ובינוני כדי לאפשר ללוחמים השוהים בהם תנאי מחיה מכבדים.
- מומלץ כי צה"ל יממש את חמש התוכניות שנועדו לשפר את תנאי המחיה והתשתיות ללוחמים.
- מומלץ כי צה"ל יבחן שימוש ביישומון או בכל אמצעי אחר לשם ניהול אחוד, מרכזי ומקוון של דיווחי החיילים על תקלות בתשתיות והטיפול בהן.
- מומלץ כי צה"ל יפעל לשיפור המענה לתנאי המחיה והתשתיות של הלוחמות בכלל מחנות ההכשרה, מחנות האימונים והמוצבים שבהם הן משרתות.

תמונות מסיורים שקיים משרד מבקר המדינה

מקלחת לא תקינה בבית הספר לשריון

מטבח לא תקין בבית הספר למקצועות חיל הרגלים (ביסלמ"ח)

רחבת מגורים ללא פיתוח סביבתי במחנה אימונים ברמת הגולן

המקור: תמונות מסיורים של נציגי משרד מבקר המדינה במחנות הכשרה ובמחנות אימונים.

סיכום

תנאי מחיה ותשתיות ראויים ומכבדים משפיעים בין היתר על המוכנות והמוטיבציה של לוחמים בשירות חובה ובמילואים לשרת בצה"ל. נוסף על כך, לתשתיות של המגורים, השירותים והמקלחות, חדרי האוכל והמטבחים יש השפעה על אפקטיביות ההכשרות, האימונים ומשימות התעסוקה המבצעית של לוחמים.

מציוני הכשירות של גורמי המערך הלוגיסטי בצה"ל, מהסיורים שקיים משרד מבקר המדינה ומהסקר שביצע משרד מבקר המדינה בקרב לוחמים בשירות חובה עולה כי על אף החשיבות של תנאי מחיה ותשתיות נאותים - במחנות ההכשרה, במחנות האימונים ובמוצבים - לוחמים בשירות חובה ובמילואים נתקלים בתשתיות שמצבן בינוני ואף ירוד. הדבר בא לידי ביטוי בתשתיות רעועות במגורים, בשירותים, במקלחות, בחדרי האוכל ובמטבחים. מומלץ כי צה"ל יפיק לקחים מתמונת המצב שעולה מדוח זה וייתן מענה לפערים בתנאי המחיה ובתשתיות של הלוחמים.

תנאי מחיה ותשתיות ללוחמים בשירות חובה ובמילואים

מבוא

תנאי המחיה של החיילים בצה"ל והתשתיות של המחנות והמוצבים הם נדבך מרכזי של הטיפול בפרט בצה"ל. תנאי מחיה ראויים ותשתיות תקינות נדרשים לא רק להבטחת אפקטיביות ההכשרות, האימונים ומשימות התעסוקה המבצעית, אלא גם לצורך מתן מענה ראוי ומכבד לצורכי החיילים.

צה"ל קבע במסמכיו[1] את המונח "תשתיות ההכרחיות לחייל" (להלן - תה"ל), ובכלל זה: המגורים (לרבות מיזוג אוויר), השירותים, המקלחות (לרבות מים חמים), המטבחים וחדרי האוכל.

מדוחות נציב קבילות החיילים מהשנים 2017, 2019 ו-2021 עולה כי קיימות תשתיות רעועות ולקויות במגורים, בשירותים, במקלחות ובמטבחים במחנות כגון בית הספר להנדסה צבאית, בית הספר להגנת הגבולות, בית הספר לשריון ובסיס האימונים החטיבתי של חטיבת כפיר. במרץ 2019 ציין סגן הרמטכ"ל כי הוא רואה חשיבות רבה ביצירת תשתית לתנאי מחיה נאותים ומכבדים לחיילים[2]. יצוין כי בביקורת בנושא שגרה ומשמעת שביצע מבקר צה"ל בינואר 2020 במגוון רחב של יחידות צה"ל נכתב כי תקלות בינוי שאינן מטופלות בפרק זמן סביר פוגעות בשירות וביחס הניתנים לחייל וכן בתדמיתו של צה"ל. עוד נכתב כי אי-שמירה על היגיינה ועל פקודות בריאות הצבא עלולה לפגוע בבריאותו של החייל ובכשירות היחידה למשימותיה.

העיסוק של צה"ל בנושא תנאי המחיה והתשתיות ללוחמים מתמקד בעיקר בשלוש נקודות מפגש שונות בין הלוחם לצה"ל: (א) תקופת ההכשרה - בעת שהיית החייל במחנות הכשרה; (ב) תקופת האימונים - בעת שהיית החייל במחנות אימונים; (ג) תקופת התעסוקה המבצעית - בעת שהיית החייל במוצבים.

פעולות הביקורת

בחודשים אוגוסט 2021 עד אפריל 2022 בדק משרד מבקר המדינה את תנאי המחיה והתשתיות של לוחמים בשירות חובה ובמילואים. דוח זה מתמקד בתנאי המחיה והתשתיות של הלוחמים ביבשה. במסגרת הבדיקה נבחנו בין היתר תוכניות של צה"ל לטיפול בפערים בתנאי המחיה והתשתיות במחנות הכשרה, במחנות אימונים ובמוצבים עיקריים. הביקורת בוצעה בזרוע היבשה: באגף הטכנולוגיה והלוגיסטיקה (להלן - אט"ל) - בחטיבת הלוגיסטיקה, במפקדת קציו הרפואה הראשי וכן בחטיבת התכנון; בפיקוד הצפון (להלן - פצ"ן), בפיקוד המרכז (להלן - פקמ"ז) ובפיקוד הדרום (להלן - פד"ם) - במערך הלוגיסטי שלהם; ובאגף לתכנון ולבניין כוח רב-זרועי (להלן - אג"ת) במחלקת תשתיות ופריסה (להלן - תו"פ).

1 פקודות העבודה הרב-שנתיות והשנתיות, ומסמכים המפרטים את תוכנית "עוז לחייל".

2 סיכום ביקורת הטיפול בפרט עם מפקדי היחידות, 14.3.19.

בחודשים ינואר ופברואר 2022 סיירו נציגי משרד מבקר המדינה בחמישה מחנות הכשרה, בארבעה מחנות אימונים ובשמונה מוצבים בשלושת הפיקודים המרחביים.

במהלך הביקורת ביצע משרד מבקר המדינה סקר בקרב 821 לוחמים ולוחמות בשירות חובה (חמישית מהשאלונים מולאו ע"י לוחמות) ששהו במהלך החודשים נובמבר 2021 עד אפריל 2022 בתעסוקה מבצעית ובאימונים[3]. הסקר בוצע באמצעות שאלונים אנונימיים שהופצו ללוחמים וללוחמות בגדודים, ובו הם נשאלו מהי שביעות רצונם הכללית מהמגורים, מהשירותים, מהמקלחות ומחדרי האוכל, במחנות האימונים ובמוצבים. סקר זה משמש מדגם מייצג של הלוחמים והלוחמות בגדודי זרוע היבשה (להלן - הסקר). ממצאי הסקר יובאו בדוח הביקורת במקומות הרלוונטיים.

בנוסף, ב- 2.10.2022 פורסם דוח ביניים מיוחד בנושא תנאי מחיה ותשתיות לחיילים בשירות חובה ובמילואים שהציג את ממצאי ביקור מבקר המדינה בבסיס האימונים של חטיבת כפיר בבקעת הירדן ובמוצב יקיר בשומרון שהתקיים ב-4.8.2022. בדוח הביניים פורטו ממצאים והמלצות בהיבטים של תנאי מחיה ותשתיות, רפואה, מזון ומים, מוכנות, ציוד ועוד. הביקור האמור התקיים במתכונת של "ביקור פתע", ולפיכך ההודעה בדבר הביקור המתוכנן נמסרה לגורמי צה"ל ימים ספורים לפני קיומו.

ועדת המשנה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת החליטה שלא להניח דוח זה במלואו על שולחן הכנסת אלא לפרסם רק חלקים ממנו, לשם שמירה על ביטחון המדינה, בהתאם לסעיף 17 לחוק מבקר המדינה, התשי"ח-1958[נוסח משולב].

התוכניות לשיפור תנאי המחיה והתשתיות של הלוחמים

אג"ת הוא גוף התכנון והארגון המרכזי במטה הכללי (להלן - מטכ"ל), ובין תפקידיו לגבש תוכניות עבודה שנתיות ורב-שנתיות לבניין הכוח בתחום התו"פ.

להלן בתרשים 1 תיאור הסמכות והאחריות לתכנון בניין הכוח בתחום התה"ל, לניהול משימות בניין הכוח ולביצוען: (א) מחלקת תו"פ בחטיבת התכנון באג"ת אחראית לתכנון בניין הכוח ברמה המטכ"לית, וענף תו"פ בחטיבת התכנון בזרוע היבשה אחראי לתכנון בניין הכוח ברמה הזרועית; (ב) מחלקת שיווק והעתקת מחנות ותשתיות (להלן – מחלקת שוה"ם ותשתיות) באט"ל אחראית לניהול משימות בניין הכוח ב-16 מחנות אימונים[4], וקציין הלוגיסטיקה הפיקודי (להלן - קל"פ) אחראי לניהול משימות בניין הכוח בכל שאר המחנות במערך הפיקודי שלו; (ג) משימות הבינוי מתבצעות באמצעות מרחב הבינוי הפיקודי או באמצעות קבלן חיצוני שעימו מתקשר אגף ההנדסה והבינוי שבמשרד הביטחון.

3 נדגמו שמונה גדודים מחילות שונים ובפריסה ארצית.

4 כפי שמפורט בהמשך.

תרשים 1: **הסמכות והאחריות לתכנון בניין הכוח בתחום התה"ל, לניהול משימות בניין הכוח ולביצוען**

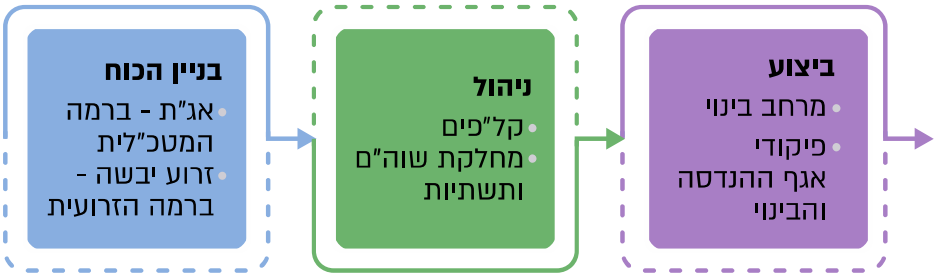

על פי ההוראות והפקודות של צה"ל, בעיבוד משרד מבקר המדינה.

בתגובתו מספטמבר 2022 ציין צה"ל כי זרוע היבשה היא "הרגולטור בהקשר התשתיות ביבשה, אג"ת הוא רגולטור על בתחום התשתיות". לפיכך סמכות האישור הסופית לתוכניות העבודה לרבות ביבשה (זרוע היבשה, אט"ל והפיקודים) היא של אג"ת.

בפברואר 2016 פרסמה חטיבת התכנון באג"ת פקודת עבודה לתוכנית הרב-שנתית (להלן - תר"ש) גדעון לשנים 2016 עד 2020. בפקודה לתר"ש נקבע כי העיקרון המנחה את סדר העדיפות המטכ"לי בנוגע להשקעה בתשתיות בצה"ל הוא חיוניות התשתית לביצוע משימות מבצעיות ולרציפות התפקוד. כמו כן נקבע תיעדוף של המשימות בהתאם לעיקרון זה. להלן בתרשים 2 מוצג תיעדוף המשימות על פי סדר העדיפות המטכ"לי בנוגע למימוש משימות תשתית כפי שנקבע בתר"ש גדעון.

תרשים 2: **סדר העדיפות המטכ"לי בנוגע למימוש משימות תשתית לפי תר"ש גדעון**

על פי פקודת העבודה לתר"ש גדעון, בעיבוד משרד מבקר המדינה.

על פי התרשים, בתר"ש גדעון משימות התשתית בתחום התה"ל נקבעו בעדיפות אחרונה.

להלן בתרשים 3 מוצג תיעדוף המשימות על פי סדר העדיפות המטכ"לי בנוגע למימוש משימות תשתית כפי שנקבע בתר"ש תנופה, התר"ש העוקבת אחר תר"ש גדעון (2020 עד 2024).

תרשים 3: **סדר העדיפות המטכ"לי בנוגע למימוש משימות תשתית לפי תר"ש תנופה**

על פי הפקודה לתר"ש תנופה, בעיבוד משרד מבקר המדינה.

על פי התרשים, בתר"ש תנופה, כמו גם בתר"ש גדעון שקדמה לה, משימות התשתית בתחום התה"ל נקבעו בעדיפות אחרונה.

בתגובתו מספטמבר 2022 ציין צה"ל כי מיקום התה"ל כחמישי בסדר העדיפות המטכ"לי הוא תיעדוף נכון במענה לצרכים המבצעיים, לרציפות התפקוד ולעמידה בחוקים ובתקנות. עוד ציין כי במהלך כל שנת עבודה אג"ת מפרסם הנחיות לתכנון לשנה העוקבת ובהם סדר עדיפות פרטני לתכנון בתחום התשתיות, וכי תחום התה"ל קיבל בשנת 2022 מיקוד מועדף לעומת שנות תר"ש גדעון.

במסגרת תר"ש גדעון ובהמשך במסגרת תר"ש תנופה קבע צה"ל שתי תוכניות בנושא התה"ל:

1. תוכנית "עוז לחייל" למתן מענה לפערים בתחום התה"ל בעיקר במחנות ההכשרה, בתקציב של כ-50 מיליון ש"ח לשנה. במסמך של זרוע היבשה משנת 2015 צוין כי הזרוע "שמה לה מטרה להביא לשיפור המענה בתה"ל, לאפשר **קיום מכבד לפרט**" וסביבת הכשרה מתקדמת (ההדגשה במקור). על פי מצגת שהציג ראש ענף תו"פ מחטיבת התכנון בזרוע

היבשה לנציגי משרד מבקר המדינה באוקטובר 2021, תוכנית "עוז לחייל" נועדה לתת מענה לפערים בתחום התה"ל ביחידות זרוע היבשה ובדגש על יחידות ההכשרה בהיבטים של תחזוקה, שיפוץ והקמה.

2. תוכנית "מחנות אימונים" למתן מענה לפערים בתחום התה"ל במחנות האימונים, בתקציב של 70 מיליון ש"ח לשנה. התוכנית נועדה לתת מענה לפערים בתחום התה"ל בעיקר ב-16 מחנות האימונים בזרוע היבשה, ובכלל זה הטיפול בתשתיות מים וביוב וכן במבנים של מגורים, מטבחים וחדרי אוכל.

למימוש תוכנית "עוז לחייל" תוכנן תקציב של 50 מיליון ש"ח לשנה בשנים 2016 עד 2019, תקציב של 46 מיליון ש"ח בשנת 2020 ותקציב של 10 מיליון ש"ח בשנת 2021. בשנים 2016 עד 2018 התקצוב בפועל היה בהתאם לתכנון; ובשנים 2019 עד 2021 התקצוב בפועל היה קטן מהתכנון.

למימוש תוכנית "מחנות אימונים" תוכנן תקציב של 70 מיליון ש"ח לשנה בשנים 2016 עד 2021. בשנים 2016, 2018 ו-2019 התקצוב בפועל היה בהתאם לתכנון; בשנים 2017, 2020 ו-2021 התקצוב בפועל היה קטן מהתכנון.

להלן בתרשים 4 נתוני התקציב המתוכנן לעומת התקצוב בפועל של תוכניות "עוז לחייל" ו"מחנות אימונים" בשנים 2016 עד 2021.

תרשים 4: **נתוני התקציב המתוכנן לעומת התקצוב בפועל של תוכניות "עוז לחייל" ו"מחנות אימונים", 2016 - 2021 (במיליוני ש"ח)**

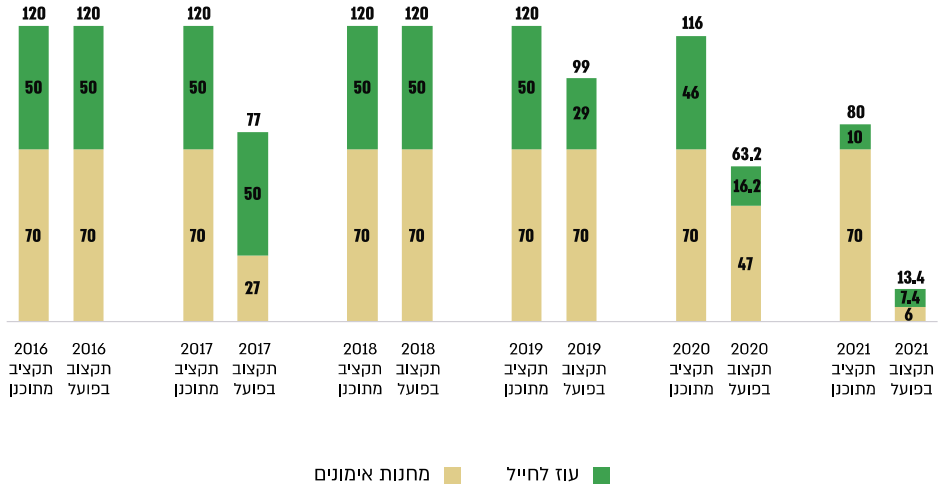

על פי נתוני הפיקוד הלוגיסטי בזרוע היבשה ונתוני ענף תו"פ בחטיבת התכנון בזרוע יבשה, בעיבוד משרד מבקר המדינה.

מהתרשים עולה כי בשנים 2016 עד 2021 התקצוב בפועל של תוכנית "עוז לחייל" עמד על 202.6 מיליון ש"ח והיה קטן ב-53.4 מיליון ש"ח (כ-21%) מהתכנון שעמד על 256 מיליון ש"ח. עקב כך, זרוע היבשה לא מימשה חלק מהתוכניות שהיא תכננה בתחום התה"ל במחנות ההכשרה, כגון הקמת מבנה מגורים בבית הספר להגנת הגבולות, שיפוץ מטבח בבית הספר למקצועות חיל הרגלים, הקמת מבנה מגורים בבית הספר לשריון והקמת מבנה מגורים בבית הספר להנדסה צבאית.

עוד עולה מהתרשים כי בשנים 2016 עד 2021 התקצוב בפועל של תוכנית "מחנות אימונים" עמד על 290 מיליון ש"ח והיה קטן ב-130 מיליון ש"ח (כ-31%) מהתכנון שעמד על 420 מיליון ש"ח. עקב כך, זרוע היבשה לא מימשה חלק מהתוכניות שהיא תכננה בתחום התה"ל במחנות האימונים, כגון שיפוץ מגורים במחנה מסוים ברמת הגולן וטיפול במטבח במחנה אחר ברמת הגולן.

הרידוד בתקציב בשנים 2017 ו-2019 נבע משינוי בסדרי העדיפויות המטכ"ליים. אשר לשנים 2020 ו-2021, בעלי תפקידים ממחלקת תו"פ באג"ת וממחלקת תכנון בזרוע היבשה הסבירו כי בשנים אלה לא היה תקציב מדינה, וכל הוצאה דרשה אישור מיוחד בדבר הדחיפות שלה והמימון שנדרש עבורה. מצב זה הקשה על הפעילות בתחום התה"ל שכאמור לא נמצא בראש סדר העדיפויות בתחום התשתיות.

בתגובתו מספטמבר 2022 ציין צה"ל כי היעדר חוק תקציב (מסוף 2019 ועד נובמבר 2021) וההתמודדות עם מגפת הקורונה הביאו באופן טבעי לרידוד משימות בינוי מינהלתי רבות, ובכלל זה גם בתחום התה"ל.

אפקטיביות ההכשרות, האימונים ומשימות התעסוקה המבצעית וכן רווחת הלוחמים מושפעות מתנאי המחיה ומהתשתיות. תוכניות "עוז לחייל" ו"מחנות אימונים" נועדו לשפר את תנאי המחיה והתשתיות של הלוחמים במחנות ההכשרה ובמחנות האימונים. אי-מימושן באופן מלא פוגע בטיפול בפערים בתחום. מודעות צה"ל לנושא באה לידי ביטוי בתוכניות הייעודיות האמורות, אולם התקצוב בפועל שלהן עמד על 492.6 מיליוני ש"ח והיה קטן בשנים 2016 עד 2021 בכ-27% לעומת התכנון שעמד על 676 מיליוני ש"ח. יצוין כי ביצוע התקציב תאם את התקצוב בפועל.

משרד מבקר המדינה ממליץ כי צה"ל יבחן את הדרכים לממש את התקציב המתוכנן לטיפול בתנאי המחיה ובתשתיות של הלוחמים במסגרת תוכניות "עוז לחייל" ו"מחנות אימונים".

בתגובתו מספטמבר 2022 ציין צה"ל כי הוא מקבל את ההמלצה וכבר פועל באופן זה.

במהלך הביקורת צה"ל מסר כי מתוכנן להמשיך בתוכניות "עוז לחייל" ו"מחנות אימונים" בשנת 2022 בתקציב של 65 מיליון ש"ח לכל אחת מהתוכניות. נוסף על כך הוא תכנן שלוש תוכניות נוספות לשיפור תנאי המחיה והתשתיות של הלוחמים: (א) תוכנית "קו המגע" לשיפור כשירות התשתיות במוצבים, שמדרגה א' שלה מומשה בחודשים ספטמבר 2021 עד אפריל 2022 בתקציב של 41 מיליון ש"ח, ומדרגה ב' שלה מתוכננת למימוש בשנים 2022 עד 2023 בתקציב של 42 מיליון ש"ח; (ב) תוכנית "מהפכה במטבח" שמטרתה לשפר את חוויית הסועדים בצה"ל, וחלק מרכזי בה הוא שדרוג התשתיות בחדרי האוכל במוצבים, במחנות האימונים ובמחנות ההכשרה,

והיא מתוכננת למימוש בשנת 2022 בתקציב של 37.4 מיליון ש"ח; (ג) תוכנית "תנופה בגבולות" (התארגנות ייעודית לתחום הגנת הגבולות) שבמסגרתה מתוכנן גם מענה לפערים בתחום התה"ל בשנים 2022 עד 2023, בין היתר במוצבים מסוימים בפקמ"ז ובפד"ם, בתקציב של 13.9 מיליון ש"ח.

מומלץ כי צה"ל יממש את חמש התוכניות האמורות שנועדו לשפר את תנאי המחיה והתשתיות ללוחמים.

בתגובתו מספטמבר 2022 ציין צה"ל כי הוא מכיר בחשיבות שבטיפול בפערים בתשתיות; הוא קיים מגוון של תהליכים החל בשנת 2022 לשם הטיפול בהם ועתיד להמשיך ולהשקיע בתחום לצורך מתן מענה ראוי. עם זאת הוא הדגיש כי על אף הגברת העיסוק בתשתיות התה"ל, המוכנות למלחמה והעמידה בחוקים ובתקנות עדיין קודמות בסדר העדיפות וזוכות לתיעדוף תכנוני ומשאבי במסגרת גיבוש תוכניות העבודה השנתיות.

התשתית הנורמטיבית לגיבוש תמונת המצב של תנאי המחיה והתשתיות

הגורמים הלוגיסטיים הרלוונטיים בצה"ל מגבשים תמונת מצב של תנאי המחיה והתשתיות על בסיס ציוני כשירות שניתנים בין היתר לתשתיות של המגורים, השירותים, המקלחות[5], המטבחים וחדרי האוכל במחנות ההכשרה, במחנות האימונים ובמוצבים.

תהליך קביעת ציוני הכשירות של התשתיות מתחיל אצל קצין הבינוי בכל אחד מהמחנות. בהמשך ציוני הכשירות מועברים לקצין הלוגיסטיקה החטיבתי[6] ולקצין הלוגיסטיקה האוגדתי ולאחר מכן לאישורו של הקל"פ[7]. תמונת מצב זו מוצגת גם לגורמי מטכ"ל: בחטיבת התכנון בזרוע היבשה, בחטיבת הלוגיסטיקה באט"ל ובמחלקת תו"פ באג"ת.

בביקורת עלה כי באט"ל לא קיים נוהל לקביעת ציוני הכשירות של תנאי המחיה והתשתיות במחנות צה"ל. ציוני הכשירות של תנאי המחיה והתשתיות במחנות ההכשרה, במחנות האימונים ובמוצבים אינם מבוססים על אמות מידה מוגדרות, קריטריונים אחידים או נוסחה קבועה אלא על בסיס הניסיון וחוות הדעת הסובייקטיבית של אנשי הלוגיסטיקה האמורים.

יודגש כי קביעת ציוני כשירות המסתמכים על הניסיון וחוות הדעת הסובייקטיבית של כל אחד מאנשי הלוגיסטיקה עלולה להביא להיעדר אחידות ולאי-דיוקים בשיקוף תמונת המצב.

5 שירותים ומקלחות מקבלים בדוח זה ציון אחד משותף.

6 בנוגע ל-16 מחנות אימונים - לגורם לוגיסטי בענף מחנות אימונים ויחידות ההכשרה (ענף מא"ה) שבמחלקת שוה"ם ותשתיות באט"ל.

7 בנוגע ל-16 מחנות אימונים - לאישורו של ראש מחלקת שוה"ם ותשתיות באמצעות רע"ן מא"ה.

יצוין כי באוקטובר 2021 סיימה מחלקת שוה"ם ותשתיות לפתח (באמצעות ספק חיצוני) גרסת בטא של יישומון להצגת כשירות התשתיות במחנות צה"ל ("רווח בריבוע"). היישומון נועד לתת מענה להיעדר יכולת ממוכנת לגיבוש ולניהול של תמונת המצב של התשתיות במחנות צה"ל.

משרד מבקר המדינה ממליץ לאט"ל לגבש נוהל לקביעת ציוני כשירות של תנאי המחיה והתשתיות במחנות צה"ל, שיגדיר אמות מידה אחידות שלפיהן כל אחד מגורמי הלוגיסטיקה במחנות יהיה מחויב לקבוע את ציוני הכשירות. מומלץ שהנוהל יתייחס גם לשיקוף תמונת המצב באמצעות היישומון, ככל שיהיה רלוונטי. אמות מידה אחידות, לצד השימוש במערכת ממוכנת, יבטיחו בניית תמונת מצב מדויקת ואמינה שתסייע בקביעת סדרי עדיפויות בנוגע לטיפול בתשתיות.

מחנות ההכשרה - תמונת מצב

זרוע היבשה אחראית לתנאי המחיה והתשתיות בחמישה מחנות הכשרה שבמרכז להכשרות היסוד, שהם מקום המפגש הראשון בין הלוחם ממרבית חילות היבשה לבין צה"ל, ואלה הם: (א) בית הספר להגנת הגבולות (בהל"ג; מחנה סיירים); (ב) בית הספר להנדסה צבאית (בהל"ץ; מחנה צוקי עובדה); (ג) בית הספר לשריון (מחנה שיזפון); (ד) בית הספר למקצועות חיל הרגלים (ביסלמ"ח; מחנה צור); (ה) בית הספר לתותחנות וסיוע אש ביבשה (ביסל"ת; מחנה שבטה). הפיקוד הלוגיסטי של זרוע היבשה מגבש את תמונת המצב של כשירות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל בחמשת המחנות האמורים.

חיילי חיל הרגלים עוברים הכשרות בבסיסי האימונים החטיבתיים (להלן - בא"חים) ובמחנות של גדודי הסיור (להלן - גדס"רים). האחריות לתנאי המחיה והתשתיות במחנות אלה היא כלהלן: פד"ם אחראי לבא"ח נח"ל, בא"ח גבעתי וגדס"ר גבעתי; פקמ"ז אחראי לבא"ח צנחנים, גדס"ר צנחנים וכן בית הספר לקומנדו; פצ"ן אחראי לבא"ח גולני וגדס"ר גולני; זרוע היבשה אחראית לבא"ח כפיר. הפיקודים המרחביים וזרוע היבשה מגבשים את תמונת המצב של כשירות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל בבא"חים ובמחנות הגדס"רים.

להלן בלוח 1 פירוט ציוני כשירות התשתיות במחנות הכשרות היסוד נכון לאוקטובר 2021, ופירוט ציוני כשירות התשתיות בבאחי"ם ובמחנות הגדס"רים נכון לחודשים אוקטובר 2021 עד פברואר 2022[8] כפי שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל:

8 בנוגע לבא"חים ולמחנות הגדס"רים: ציוני הכשירות של פיקוד הצפון נכונים לפברואר 2022; של פיקוד המרכז לינואר 2022; של פיקוד הדרום לדצמבר 2021; ושל חטיבת התכנון בזרוע היבשה לאוקטובר 2021.

לוח 1: **פירוט ציוני כשירות התשתיות* במחנות הכשרות היסוד, בבאחי"ם ובמחנות הגדס"רים, נכון לחודשים אוקטובר 2021 עד פברואר 2022, כפי שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל**

	מגורים	שירותים ומקלחות	מטבח	חדר אוכל
בהל"ג	70	60	50	50
בהל"ץ	70	60	65	85
בית הספר לשיריון	50	60	50	65
ביסלמ"ח	65	40	40	60
ביסל"ת	65	65	100	90
בא"ח נחל - בסיס א'	65	60	90	60
בא"ח נחל - בסיס ב'	90	75	80	85
בא"ח גבעתי - בסיס א'	60	80	20	20
בא"ח גבעתי - בסיס ב'	80	70	65	70
גדס"ר גבעתי	60	60	75	50
בא"ח צנחנים	80	85	85	80
גדס"ר צנחנים	80	80	50	75
בית הספר לקומנדו	85	60	50	75
בא"ח גולני	95	95	72	78
גדס"ר גולני	86	40	100	69
בא"ח כפיר - בסיס א'	50	70	80	100
בא"ח כפיר - בסיס ב'	70	70	100	100

על פי נתוני הקל"פ בזרוע היבשה והקל"פים בפצ"ן, בפקמ"ז ובפד"ם וכן בחטיבת התכנון בזרוע היבשה, בעיבוד משרד מבקר המדינה.

* ירוק - מצב כשירות טוב מאוד (ציון 76 עד 100); חום בהיר - מצב כשירות טוב (ציון 51 עד 75); חום - מצב כשירות בינוני (ציון 26 עד 50); ואדמדם - מצב כשירות גרוע (ציון 0 עד 25).

על פי הלוח, כ-3% מציוני כשירות התשתיות במחנות הכשרות היסוד, בבא"חים ובמחנות הגדס"רים משקפים מצב כשירות גרוע; כ-16% מהציונים משקפים מצב כשירות בינוני; כ-44% משקפים מצב כשירות טוב; וכ-37% מהציונים משקפים מצב כשירות טוב מאוד.

להלן בתרשים 5 התפלגות ציוני הכשירות של תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל במחנות הכשרת היסוד, בבא"חים ובמחנות הגדס"רים כפי שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל (בסוגריים מובאים הציונים הממוצעים של תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל שחושבו על פי הציונים בלוח 1 לעיל).

תרשים 5: **התפלגות ציוני כשירות תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל במחנות הכשרת היסוד, בבא"חים ובמחנות הגדס"רים, נכון לחודשים אוקטובר 2021 עד פברואר 2022 כפי שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל**

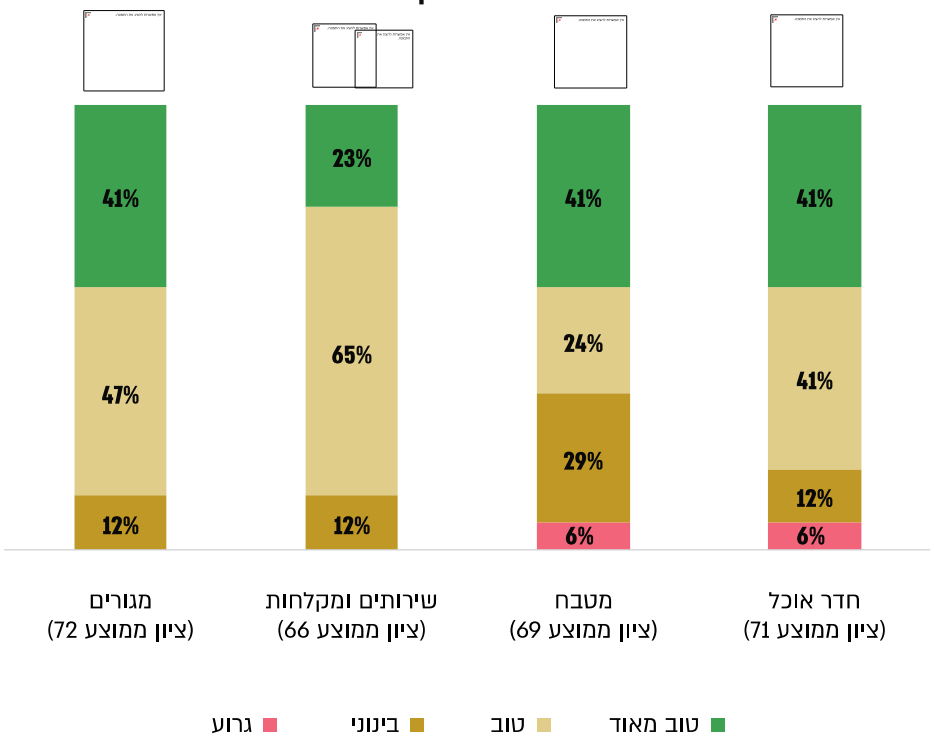

מהתרשים עולה כי שיעור הציונים שמשקפים מצב טוב מאוד בתשתיות שירותים ומקלחות קטן במחצית בקירוב בהשוואה לתשתיות האחרות. כמו כן, שיעור הציונים שמשקפים מצב בינוני וגרוע בתשתיות מטבח גדול פי שלושה בקירוב משיעור זה בתשתיות המגורים, השירותים והמקלחות.

בחודשים ינואר ופברואר 2022 סיירו נציגי משרד מבקר המדינה בבהל"ג, בבית הספר לשריון, בביסלמ"ח, במחנה גדס"ר גבעתי ובמחנה גדס"ר גולני. בסיורים אלה נבדקו תשתיות מגורים,

שירותים, מקלחות, מטבחים וחדרי אוכל. להלן בלוחות 2 עד 5 פירוט התחומים שנבדקו ומידת התקינות שלהם כפי שעלה בסיורים וכן תמונות להמחשה.

לוח 2: **פירוט התחומים שנבדקו בתשתיות מגורים במחנות הכשרה ומידת תקינותם[9] כפי שהעריכו נציגי משרד מבקר המדינה**

	הנראות הכללית	תקינות הדלת	תקינות המזגן	הצפיפות	תקינות הרצפה, הקירות והתקרה	תקינות הארונית ושקע החשמל
בהל"ג (שתי רמות)*						
בית הספר לשריון						
ביסלמ"ח						
גדס"ר גבעתי						
גדס"ר גולני						

* הסיורים התקיימו בארבעה מתחמי מגורים ונמצאו בהם תשתיות בשתי רמות שונות של תקינות.

** להלן משמעות צבעי הלוח: ירוק - תקין; חום בהיר - תקין חלקית; אדמדם - לא תקין. מקרא זה רלוונטי גם ללוחות המוצגים בהמשך הדוח.

9 למעט בבהל"ג, הסיורים התקיימו במתחם מגורים אחד.

להלן תמונות נבחרות של תשתיות מגורים תקינות באופן חלקי בבהל"ג, כאמור בלוח 2.

תמונות 1, 2 ו-3: **תשתיות מגורים תקינות באופן חלקי בבהל"ג – הנראות הכללית, תקרה ודלת**

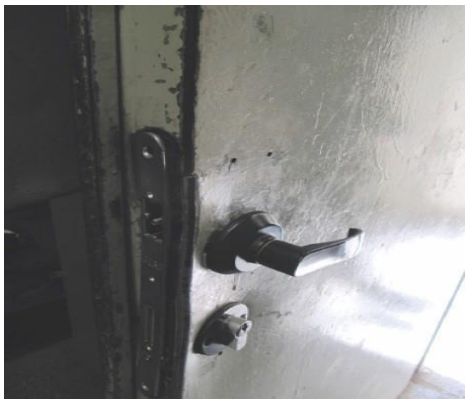

להלן תמונות ממתחם מגורים במחנה גדס"ר גולני. המתחם שופץ; יצקו בו רצפת בטון והעמידו עליה מבנים ניידים (כאמור בלוח 2, התשתיות תקינות).

תמונות 4 ו-5: **מגורים תקינים במתחם מגורים משופץ במחנה גדס"ר גולני**

בביסלמ"ח ובמחנה גדס"ר גולני נמצא כי חלק מהפלוגות ישנות לעיתים באוהלים מפאת חוסר מקום במגורי הקבע.

להלן תמונות של אוהל קשיח לבן למגורי לוחמים בביסלמ"ח ושל אוהל למגורי לוחמים במחנה גדס"ר גולני (שלא היה מאויש בעת הסיור). יצוין כי בעת הביקור בביסלמ"ח המזגן באוהל היה מקולקל, והגורם הלוגיסטי של ביסלמ"ח מסר לנציגי משרד מבקר המדינה כי הוא מתקלקל לעיתים קרובות. האוהל במחנה גדס"ר גולני אומנם מוצב על רצפת בטון אולם סביב האוהל יש אדמה בוצית, וכאשר הלוחמים דורכים עליה הם מכניסים את הבוץ לתוך אוהל המגורים.

תמונה 6: **אוהל קשיח לבן למגורי לוחמים בביסלמ"ח**

תמונה 7: **אוהל למגורי לוחמים במחנה גדס"ר גולני**

לוח 3: **פירוט התחומים שנבדקו בתשתיות שירותים ומקלחות במחנות הכשרה ומידת תקינותם[10] כפי שהעריכו נציגי משרד מבקר המדינה**

	הנראות הכללית	תקינות ראש המקלחת	תקינות הסבונייה	זרימת מים חמים במקלחות	תקינות הרצפה, הקירות והתקרה	היעדר פטרת, עובש וחלודה	תקינות המחיצה, הדלת או הווילון
בהל"ג (שתי רמות)*							
בית הספר לשריון (שתי רמות)*							
ביסלמ"ח (שתי רמות)*							
גדס"ר גבעתי							
גדס"ר גולני							

* הסיורים התקיימו בארבעה מתחמי שירותים ומקלחות, ובהם נמצאו תשתיות בשתי רמות שונות.

10 בבהל"ג, בבית ספר לשריון ובביסלמ"ח נבדקו כמחצית ממתחמי השירותים והמקלחות ונמצאו תשתיות בשתי רמות שונות; במחנה גדס"ר גבעתי ובמחנה גדס"ר גולני נבדקו כל מתחמי השירותים והמקלחות.

מלוח 3 ניתן ללמוד כי בבהל"ג ובבית הספר לשריון נמצאו הפערים המשמעותיים ביותר.

להלן תמונות נבחרות של תשתיות מקלחות שחלקן לא תקינות בבית הספר לשריון, כאמור בלוח 3: קילופי קיר ותקרה, פטרת, עובש וחלודה.

תמונות 8 ו-9: **תשתיות מקלחות שחלקן לא תקינות בבית הספר לשריון**

להלן תמונות נבחרות של תשתיות שירותים ומקלחות בבהל"ג שנמצאו תקינות, כאמור בלוח 3.

תמונות 10 ו-11: **תשתיות שירותים ומקלחות תקינות בבהל"ג**

לוח 4: **פירוט התחומים שנבדקו בתשתיות חדרי אוכל במחנות הכשרה ומידת תקינותם כפי שהעריכו נציגי משרד מבקר המדינה**[11]

	הנראות הכללית	תקינות המזגן	תקינות הרצפה, הקירות והתקרה	היעדר מזיקים (ציפורים, תיקנים)
בהל"ג				
בית הספר לשריון				
ביסלמ"ח				
גדס"ר גבעתי				
גדס"ר גולני				

להלן תמונות של תשתיות חדרי אוכל: בביסלמ"ח התשתיות נמצאו תקינות באופן חלקי, ובבהל"ג הן נמצאו תקינות, כאמור בלוח 4.

תמונה 12: **תשתיות תקינות באופן חלקי בחדר אוכל בביסלמ"ח (הנראות הכללית, הרצפה)**

תמונה 13: **תשתיות תקינות בחדר אוכל בבהל"ג**

11 בבהל"ג, בבית הספר לשריון ובביסלמ"ח הסיור התקיים באחד מחדרי האוכל; בגדס"ר גבעתי ובגדס"ר גבעתי קיים חדר אוכל אחד בלבד.

לוח 5: **פירוט התחומים שנבדקו בתשתיות מטבחים במחנות הכשרה ומידת תקינותם כפי שהעריכו נציגי משרד מבקר המדינה**

	הנראות הכללית	תקינות התקרה והקירות	תקינות הרצפה	היעדר מזיקים (ציפורים, תיקנים)
בהל"ג				
בית הספר לשריון				
ביסלמ"ח				
גדס"ר גבעתי				
גדס"ר גולני*				

* המטבח חודש בפברואר 2022.

להלן תמונות של תשתיות מטבח: בביסלמ"ח התשתיות נמצאו לא תקינות, ובמחנה גדס"ר גולני הן נמצאו תקינות, כאמור בלוח 5. יצוין כי השברים ברצפת המטבח בביסלמ"ח גורמים לעגלות המזון להיתקע ולמגשי המזון ליפול על הרצפה.

תמונה 14: **תשתיות לא תקינות במטבח בביסלמ"ח (הנראות הכללית, הרצפה)**

תמונה 15: **תשתיות מטבח תקינות במחנה גדס"ר גולני**

על פי לוחות 2 עד 5, נמצא כי בכ-37% מהתחומים שנבדקו במסגרת הסיורים שביצעו נציגי משרד מבקר המדינה במבני מגורים, שירותים, מקלחות, מטבחים וחדרי אוכל בחמישה מחנות הכשרה, נמצאו תשתיות לא תקינות או תקינות באופן חלקי. כאמור על פי נתוני צה"ל, כ-19% מציוני כשירות התשתיות במחנות הכשרות היסוד, בבא"חים ובמחנות הגדס"ר משקפים מצב כשירות גרוע ובינוני.

נוכח תמונת מצב התשתיות במחנות ההכשרה משרד מבקר המדינה ממליץ לצה"ל לטפל בתשתיות שמצבן גרוע ובינוני במחנות ההכשרה כדי לאפשר ללוחמים השוהים במחנות אלו תנאי מחיה מכבדים. כמו כן, מומלץ כי צה"ל יבצע ביקורות עיתיות על מנת לעקוב אחר יישום הפעולות הנדרשות לשיפור התשתיות במחנות ההכשרה.

מחנות האימונים - תמונת מצב

התכנון, הבנייה והתחזוקה השוטפת של מחנות האימונים בזרוע היבשה הם באחריות ענף מחנות האימונים ויחידות ההכשרה (ענף מא"ה) במחלקת שוה"ם ותשתיות שבאט"ל. כמו כן הענף משמש גוף לטיפול בתשתיות ההדרכה והאימונים בזרוע היבשה ולקידומן משלב התכנון עד לשלב השימוש בתשתיות ותחזוקתן. בין היתר ענף מא"ה אחראי ל-16 מחנות אימונים: עשרה מחנות ברמת הגולן, ארבעה מחנות בבקעה ושני מחנות בדרום הארץ.

בסיס האימונים הפיקודי (להלן - בא"פ) משמש בסיס האימונים הראשי של הפיקוד המרחבי (בפצ"ן - בא"פ אליקים, בפקמ"ז - בא"פ לכיש ובפד"ם - בא"פ דרום). בבא"פ מתאמנים הן חיילי מילואים והן חיילי סדיר לפני תעסוקה מבצעית במרחב. הלוחמים מגיעים לבא"פ לאימון שנמשך בדרך כלל כארבעה ימים. המרכז הלאומי לאימונים ביבשה (להלן - מל"י), המכונה גם בסיס צאלים, הוא בסיס האימונים המרכזי לאימון המערך הסדיר ומערך המילואים של זרוע היבשה בצה"ל.

ענף מא"ה גיבש תמונת מצב של כשירות תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל ב-16 מחנות האימונים, והגורמים הלוגיסטיים בפיקודים המרחביים ובזרוע היבשה גיבשו תמונת מצב של כשירות הבא"פים ומל"י. להלן בלוח 6 פירוט ציוני הכשירות של תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל ב-16 מחנות אימונים (נכון לאוקטובר 2021), בבא"פים ובמל"י (נכון לחודשים אוקטובר 2021 עד פברואר 2022), כפי שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל.

לוח 6: **פירוט ציוני כשירות התשתיות במחנות האימונים, בבא"פים ובמל"י, נכון לחודשים אוקטובר 2021 עד פברואר 2022 כפי שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל**

	מגורים	שירותים ומקלחות	מטבח	חדר אוכל
מחנה א'	90	90	90	90
מחנה ב'	60	20	60	70
מחנה ג'	100	90	95	90
מחנה ד'	70	20	20	20
מחנה ה'	80	60	20	20
מחנה ו'	85	85	80	80
מחנה ז'	80	60	20	20
מחנה ח'	85	85	20	60
מחנה ט'	80	70	30	40
מחנה י'	85	30	30	40
מחנה י"א	100	100	100	100
מחנה י"ב	30	20	40	20
מחנה י"ג	90	90	100	100
מחנה י"ד	90	90	100	100
מחנה ט"ו	אוהלים*	60	60	אוהל לבן*
מחנה ט"ז	90	90	אין מטבח	אוהל לבן*
מל"י	70	75	75	75
בא"פ פצ"ן	88	75	94	100
בא"פ פקמ"ז	85	75	70	80
בא"פ פד"ם	85	75	70	70

על פי תוכנית העבודה 2022 של ענף מא"ה מאוקטובר 2021 ונתוני הקל"פים של פ"צן, פקמ"ז, פד"ם וזרוע היבשה בחודשים אוקטובר 2021 עד פברואר 2022, בעיבוד משרד מבקר המדינה.

* אוהלים/אוהל לבן - במקרים שבהם אין מבנה, המגורים או חדר האוכל ממוקמים באוהלים.

** ירוק - מצב כשירות טוב מאוד (ציון 76 עד 100); חום בהיר - מצב כשירות טוב (ציון 51 עד 75); חום - מצב כשירות בינוני (ציון 26 עד 50); ואדמדם - מצב כשירות גרוע (ציון 0 עד 25).

על פי הלוח, כ-15% מציוני כשירות התשתיות ב-16 מחנות האימונים, בבא"פים ובמל"י משקפים מצב כשירות גרוע; כ-9% מהציונים משקפים מצב כשירות בינוני; כ-26% משקפים מצב כשירות טוב; וכ-50% מהציונים משקפים מצב כשירות טוב מאוד.

להלן בתרשים 6 התפלגות ציוני הכשירות של תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל ב-16 מחנות האימונים, בבא"פים ובמל"י כפי שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל (בסוגריים מובאים הציונים הממוצעים של תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל שחושבו על פי הציונים בלוח 6 לעיל).

תרשים 6: **התפלגות ציוני כשירות תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל במחנות האימונים, בבא"פים ובמל"י, נכון לחודשים אוקטובר 2021 עד פברואר 2022 כפי שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל**

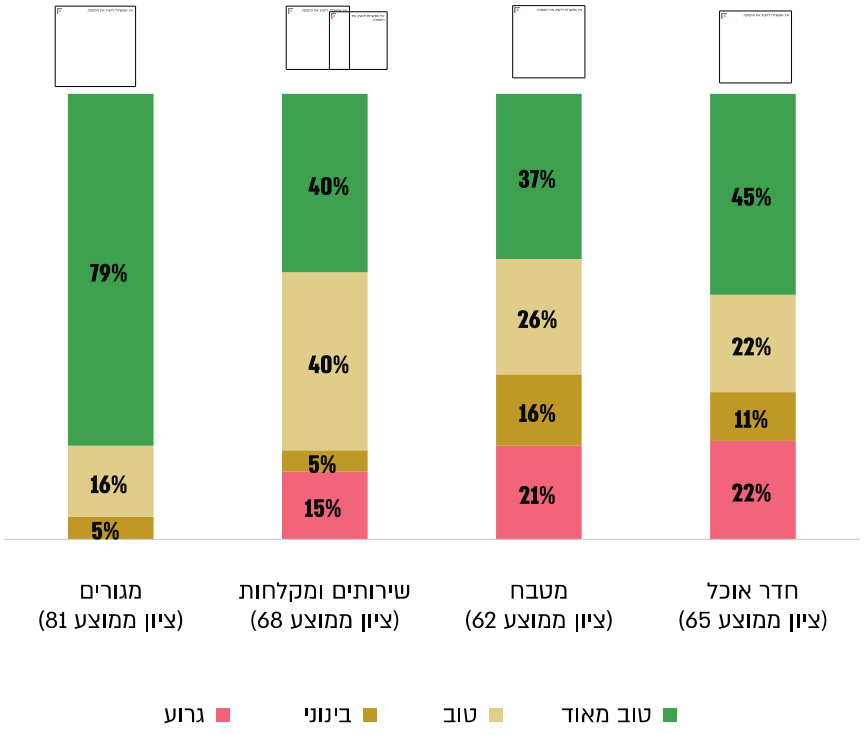

מהתרשים עולה כי שיעור הציונים שמשקפים מצב טוב מאוד בתשתיות מגורים גבוה פי שניים בקירוב בהשוואה לתשתיות האחרות. כמו כן, שיעור הציונים שמשקפים מצב בינוני וגרוע בתשתיות חדר האוכל והמטבח גבוה יותר משיעור זה בתשתיות השירותים, המקלחות והמגורים.

השוואה בין ציוני הכשירות שקבעו גורמי הלוגיסטיקה לבין שביעות רצון הלוחמים כפי שעלה בסקר שביצע משרד מבקר המדינה

כאמור, בסקר שביצע משרד מבקר המדינה נשאלו הלוחמים והלוחמות לגבי מידת שביעות רצונם הכללית מהמגורים, מהשירותים, מהמקלחות ומחדרי האוכל במחנות האימונים[12]. להלן בתרשימים 7 עד 9 השוואה בין ציוני הכשירות הממוצעים שקיבלו התשתיות של המגורים, השירותים, המקלחות וחדרי האוכל במחנות האימונים כפי שקבעו גורמי הלוגיסטיקה לבין שביעות הרצון הכללית של הלוחמים מתשתיות אלו לפי הסקר שביצע משרד מבקר המדינה.

להלן מקרא שישמש את כל התרשימים להלן שיש בהם השוואה בין ממוצע ציוני הכשירות לבין ממוצע שביעות הרצון הכללית לפי הסקר:

	סקר משרד מבקר המדינה	ממוצע ציוני כשירות
	מרוצה מאוד	טוב מאוד (ציונים 76 - 100)
	מרוצה	טוב (ציונים 51 - 75)
	מרוצה חלקית	בינוני (ציונים 26 - 50)
	מאוד לא מרוצה	גרוע (ציונים 0 - 25)

12 אלו הן התשתיות שהלוחמים באים עימן במגע באופן שוטף. כיוון שאינם באים במגע באופן שוטף עם תשתיות המטבח, הם לא נשאלו לגביו. הלוחמים התבקשו לדרג את שביעות רצונם לפי אחת מהאפשרויות האלה: מאוד לא מרוצה, מרוצה חלקית, מרוצה ומרוצה מאוד. כדי להציג ציון ממוצע, בוצעה טרנספורמציה כך שכל אחת מאפשרויות התשובה קיבלה ערך מתאים בין 0 ל-10 בהתייחס למיקום שלה על הציר - מאוד לא מרוצה: 0, מרוצה חלקית: 3.33, מרוצה: 6.66 ומרוצה מאוד: 10. לאחר מכן הותאם הציון לסולם שבין 0 ל-100.

תרשים 7: **השוואה בין ממוצע ציוני כשירות תשתיות המגורים במחנות האימונים כפי שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל לבין ממוצע שביעות הרצון הכללית מתשתיות אלו לפי סקר משרד מבקר המדינה**

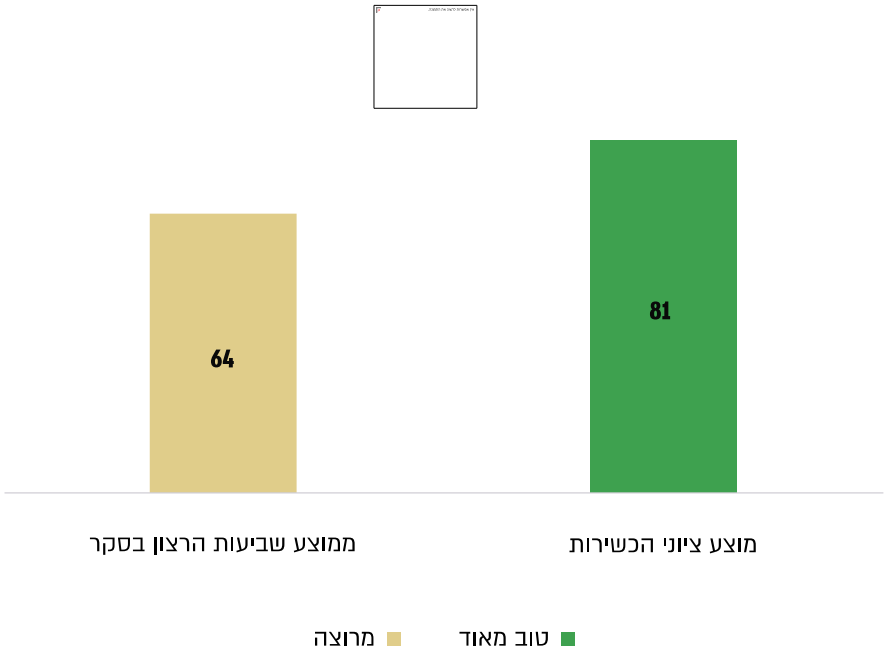

מהתרשים עולה כי שביעות הרצון של הלוחמים מהמגורים במחנות האימונים על פי הסקר, ציון ממוצע של 64, נמוכה מממוצע ציוני הכשירות בתחום זה, ציון ממוצע של 81.

תרשים 8: **השוואה בין ממוצע ציוני כשירות תשתיות השירותים והמקלחות במחנות האימונים כפי שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל לבין ממוצע שביעות הרצון הכללית מתשתיות אלו לפי סקר משרד מבקר המדינה**

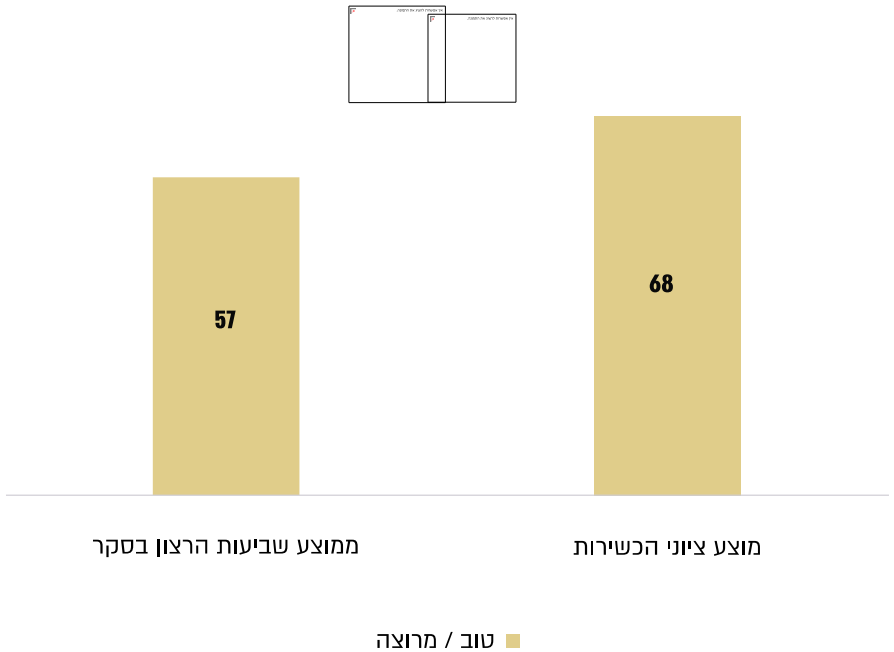

מהתרשים עולה כי שביעות הרצון של הלוחמים מהשירותים והמקלחות במחנות האימונים על פי הסקר, ציון ממוצע של 57, נמוכה מממוצע ציוני הכשירות בתחום זה, ציון ממוצע של 68.

תרשים 9: **השוואה בין ממוצע ציוני כשירות תשתיות חדרי האוכל במחנות האימונים כפי שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל לבין ממוצע שביעות הרצון הכללית מתשתיות אלו לפי סקר משרד מבקר המדינה[13]**

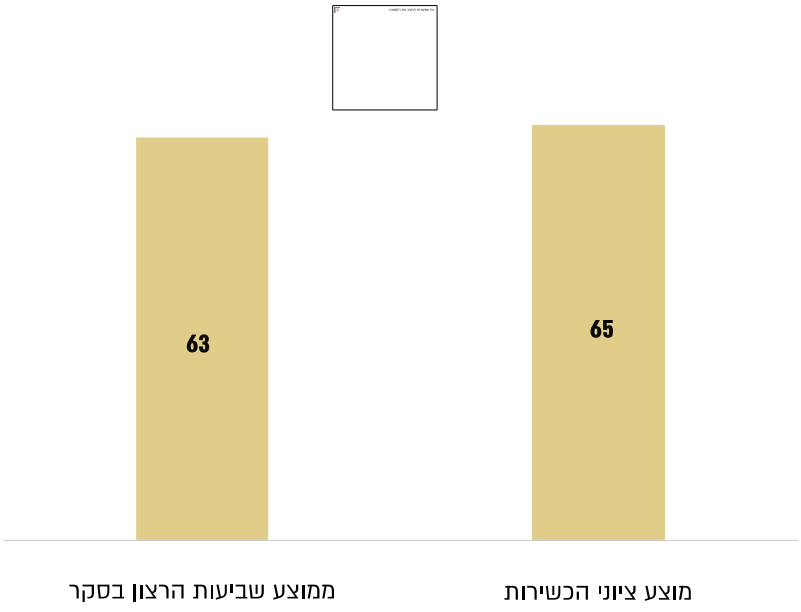

מהתרשים עולה כי אין הבדל ניכר בין שביעות הרצון של הלוחמים מחדרי האוכל במחנות האימונים על פי הסקר ובין ממוצע ציוני הכשירות בתחום זה, ציון ממוצע של 63 ו-65, בהתאמה.

13 הציון של שביעות הרצון הכללית מחדר האוכל הוא ציון ממוצע של ארבעה פרמטרים שתיארו את מצב חדר האוכל בסקר.

להלן בתרשימים 10 עד 12 השוואה בין התפלגות ציוני כשירות תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות וחדרי האוכל במחנות האימונים לבין התפלגות שביעות הרצון הכללית בתחומים אלו לפי הסקר.

תרשים 10: **השוואה בין התפלגות ציוני כשירות תשתיות המגורים במחנות האימונים כפי שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל לבין התפלגות שביעות הרצון הכללית מהמגורים במחנות האימונים לפי סקר משרד מבקר המדינה**

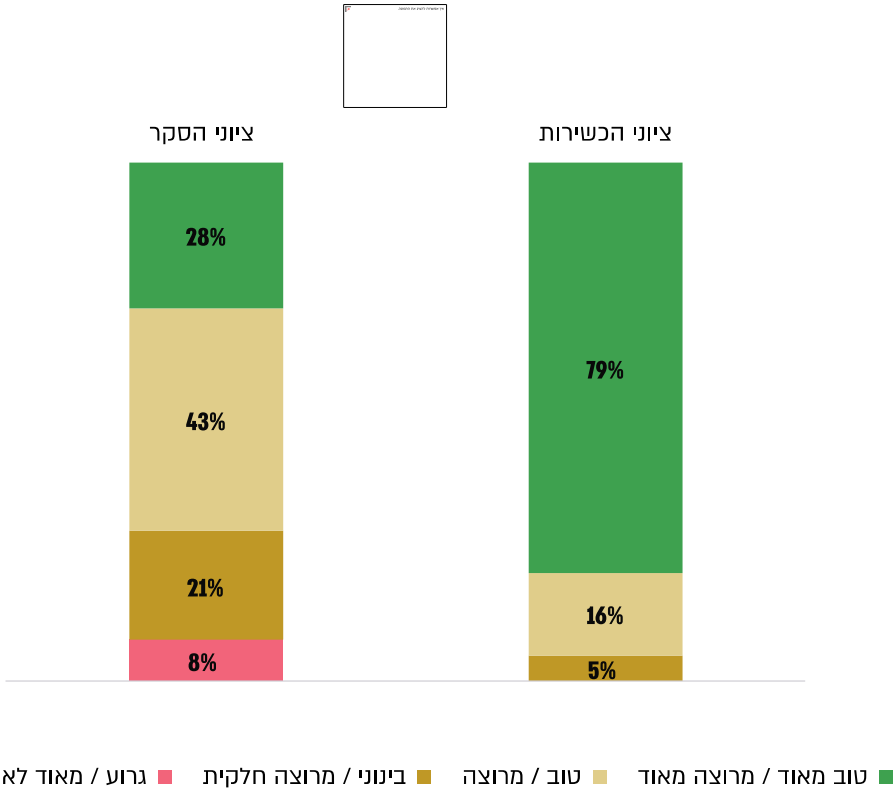

מהתרשים עולה כי יש הבדלים בין התפלגות ציוני כשירות תשתיות המגורים במחנות האימונים כפי שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל לבין התפלגות שביעות הרצון הכללית בתחום זה לפי סקר מבקר המדינה. להלן שתי דוגמאות: (א) 79% מציוני הכשירות משקפים מצב טוב מאוד, ואילו על פי הסקר, רק 28% מרוצים מאוד; (ב) 5% מציוני הכשירות משקפים מצב בינוני, ואילו על פי הסקר 29% מהלוחמים מרוצים חלקית או מאוד לא מרוצים.

תרשים 11: **השוואה בין התפלגות ציוני כשירות תשתיות השירותים והמקלחות במחנות האימונים כפי שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל לבין התפלגות שביעות הרצון הכללית מהשירותים והמקלחות במחנות האימונים לפי סקר משרד מבקר המדינה**

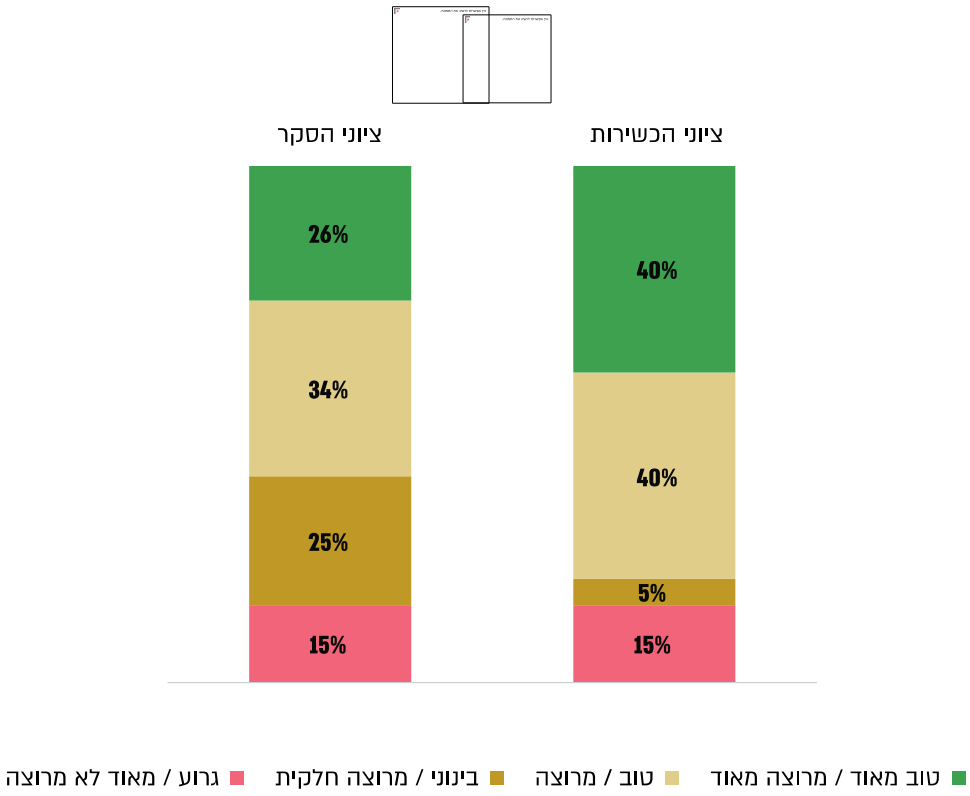

מהתרשים עולה כי יש הבדלים בין התפלגות ציוני כשירות תשתיות השירותים והמקלחות במחנות האימונים כפי שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל לבין התפלגות שביעות הרצון הכללית בתחום זה לפי סקר מבקר המדינה. להלן שתי דוגמאות: (א) 40% מציוני הכשירות משקפים מצב טוב מאוד, ואילו על פי הסקר רק 26% מרוצים מאוד; (ב) 20% מציוני הכשירות משקפים מצב בינוני וגרוע, ואילו על פי הסקר 40% מהלוחמים מרוצים חלקית או מאוד לא מרוצים.

תרשים 12: **השוואה בין התפלגות ציון כשירות תשתיות חדרי האוכל במחנות האימונים כפי שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל לבין התפלגות שביעות הרצון הכללית מחדרי האוכל במחנות האימונים לפי סקר משרד מבקר המדינה**

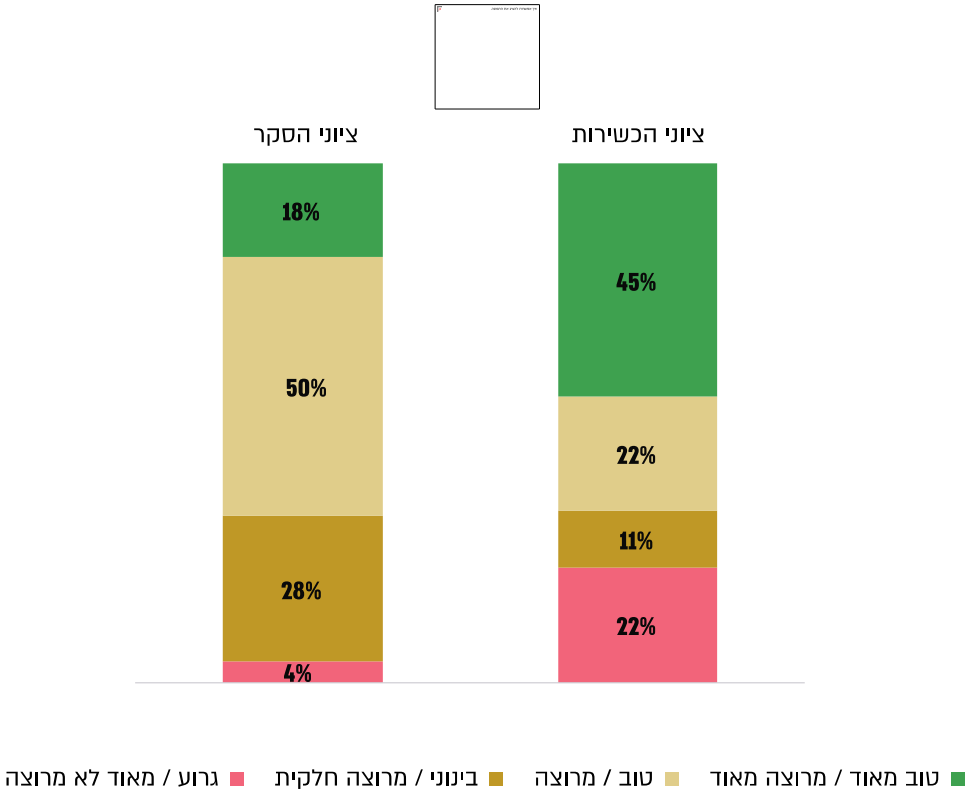

מהתרשים עולה כי יש הבדלים בין התפלגות ציוני כשירות תשתיות חדרי האוכל במחנות האימונים כפי שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל לבין התפלגות שביעות הרצון הכללית בתחום זה לפי סקר מבקר המדינה. כך למשל, 45% מציוני הכשירות משקפים מצב טוב מאוד, ואילו על פי הסקר רק 18% מרוצים מאוד.

ככלל, על פי תרשימים 10 עד 12, התפלגות שביעות הרצון של הלוחמים מתנאי המחיה והתשתיות במחנות האימונים שונה מהתפלגות ציוני הכשירות. להלן שתי דוגמאות: (א) על פי גורמי הלוגיסטיקה שיעור ציוני הכשירות המשקפים מצב טוב מאוד נע בין 40% ל-79%, בעוד שעל פי הסקר שיעור המרוצים מאוד נע בין 18% ל-28%; (ב) על פי גורמי הלוגיסטיקה שיעור ציוני הכשירות המשקפים מצב בינוני וגרוע נע בין 5% ל-33%, בעוד שעל פי הסקר שיעור המרוצים חלקית והלא מרוצים נע בין 29% ל-40%.

סיורים של נציגי משרד מבקר המדינה במחנות אימונים

בינואר 2022 סיירו נציגי משרד מבקר המדינה במחנות האימונים: מחנה א' (המשמש בעיקר את חיל הרגלים), מחנה ד' (המשמש בעיקר את חיל התותחנים), מחנה ה' (המשמש בעיקר את חיל השריון) ומל"י. בסיורים אלה נבדקו תשתיות מגורים, שירותים, מקלחות, מטבחים וחדרי אוכל. להלן בלוחות 7 עד 10 פירוט התחומים שנבדקו ומידת התקינות שלהם כפי שעלה בסיורים וכן תמונות להמחשה.

לוח 7: **פירוט התחומים שנבדקו בתשתיות מגורים במחנות אימונים ומידת תקינותם כפי שהעריכו נציגי משרד מבקר המדינה**

	נראות כללית	דלת תקינה	מזגן תקין	צפיפות	רצפה, קירות, תקרה תקינים	ארונית, שקע חשמל
מחנה א'						
מחנה ד'						
מחנה ה'*						
מל"י**						

* הסיורים התקיימו בכמחצית ממתחמי המגורים.

** הסיורים התקיימו בשלושה מתחמי מגורים.

להלן תמונות נבחרות של תשתיות מגורים: במחנה ד' התשתיות נמצאו לא תקינות, ובמחנה א' הן נמצאו תקינות, כאמור בלוח 7. יצוין כי רחבת מגורי הלוחמים במחנה ד' חסרה פיתוח סביבתי, וכאשר הלוחמים דורכים על האדמה הבוצית, הם מכניסים את הלכלוך למבנה המגורים.

תמונות 16 ו-17: **תשתיות לא תקינות במגורים במחנה ד' (רצפה, תקרה)**

תמונה 18: **מחנה ד' - תשתית לא תקינה: רחבת המגורים חסרה פיתוח סביבתי**

תמונה 19: **תשתית מגורים תקינה במחנה א'**

לוח 8: **פירוט התחומים שנבדקו בתשתיות שירותים ומקלחות במחנות אימונים ומידת תקינותם כפי שהעריכו נציגי משרד מבקר המדינה**

	הנראות הכללית	תקינות ראש המקלחת	תקינות הסבונייה	זרימת מים חמים במקלחות	תקינות הרצפה, הקירות והתקרה	היעדר פטרת, עובש וחלודה	תקינות המחיצה, הדלת או הווילון
מחנה א'							
מחנה ד'							
מחנה ה'*							
מל"י (שתי רמות)**							

* הסיורים התקיימו בכמחצית ממתחמי השירותים והמקלחות.

** הסיורים התקיימו בשלושה מתחמי שירותים ומקלחות, ונמצאו במתחמים תשתיות בשתי רמות שונות.

להלן תמונות של תשתיות שירותים ומקלחות: במל"י התשתיות נמצאו תקינות חלקית, ובמחנה א' הן נמצאו תקינות, כאמור בלוח 8.

תמונה 20: **תשתית מקלחות תקינות חלקית במל"י**

תמונה 21: **מקלחות תקינות במחנה א'**

לוח 9: **פירוט התחומים שנבדקו בתשתיות חדרי אוכל במחנות אימונים ומידת תקינותם כפי שהעריכו נציגי משרד מבקר המדינה**[14]

	הנראות הכללית	תקינות המזגן	תקינות הרצפה, הקירות והתקרה	היעדר מזיקים (ציפורים, תיקנים)
מחנה א'				
מחנה ד'				
מחנה ה'				
מל"י				

14 במל"י ובמחנה א' הסיור התקיים באחד מחדרי האוכל; במחנות ד' ו-ה' קיים חדר אוכל אחד בלבד.

להלן תמונות של תשתיות חדר אוכל לא תקינות במחנה ד', כאמור בלוח 9.

תמונות 22 ו-23: **תשתיות חדר אוכל לא תקינות במחנה ד' - מראה מבפנים ומבחוץ**

להלן תמונה של תשתית חדר אוכל תקינה במחנה א', כאמור בלוח 9.

תמונה 24: **תשתית חדר אוכל תקינה במחנה א'**

לוח 10: **פירוט התחומים שנבדקו בתשתיות מטבחים במחנות אימונים ומידת תקינותם כפי שהעריכו נציגי משרד מבקר המדינה**

	הנראות הכללית	תקינות התקרה והקירות	תקינות הרצפה	היעדר מזיקים (ציפורים, תיקנים)
מחנה א'				
מחנה ד'				
מחנה ה'				
מל"י				

להלן תמונות של תשתיות מטבח: במחנה ה' התשתיות נמצאו לא תקינות, ובמל"י הן נמצאו תקינות, כאמור בלוח 10.

תמונה 25: **תשתיות מטבח לא תקינות במחנה ה' (הנראות הכללית, התקרה והקיר)**

תמונה 26: **תשתית מטבח תקינה במל"י**

על פי ממצאי הביקורת המפורטים בלוחות 7 עד 10 לעיל, בכ-23% מהתחומים שנבדקו בתשתיות מגורים, שירותים, מקלחות, מטבחים וחדרי אוכל בארבעה מחנות אימונים, נמצאו תשתיות לא תקינות או תקינות באופן חלקי. מתוך אלה, מרבית הליקויים נמצאו בתשתיות שירותים, מקלחות וחדרי האוכל.

כאמור על פי נתוני צה"ל, 24% מציוני כשירות התשתיות ב-16 מחנות האימונים, בבא"פים ובמל"י משקפים מצב כשירות גרוע ובינוני. כמו כן, מהסקר שערך משרד מבקר המדינה נמצא כי 29% עד 40% מהלוחמים מאוד לא מרוצים או מרוצים באופן חלקי מתשתיות המגורים, השירותים, המקלחות וחדרי האוכל במחנות אימונים.

נוכח תמונת מצב התשתיות במחנות האימונים והפער בין ציוני הכשירות שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל לבין רמת שביעות הרצון של הלוחמים על פי הסקר, משרד מבקר המדינה ממליץ לצה"ל לטפל בתשתיות במחנות האימונים שמצבן גרוע ובינוני כדי לאפשר ללוחמים השוהים במחנות אלו תנאי מחיה מכבדים. כמו כן, מומלץ כי צה"ל יבצע ביקורות עיתיות על מנת לעקוב אחר יישום הפעולות הנדרשות לשיפור התשתיות במחנות האימונים.

בתגובתו מספטמבר 2022 ציין צה"ל כי הוא מקבל את ההמלצה לבצע ביקורות עיתיות על תשתיות מחנות האימונים. בנוגע להשוואה בין ציוני הכשירות שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל לבין רמת שביעות הרצון של הלוחמים על פי הסקר ציין כי היא אינה השוואה ראויה שכן הפרמטרים הנבחנים במדדי כשירות התשתיות על ידי גורמי הלוגיסטיקה שונים מאלו המרכיבים את שביעות רצונם של המשתמשים בתשתיות במחנות האימונים.

משרד מבקר המדינה מציין כי הן הערכת מצב התשתיות ותנאי המחייה על ידי הלוחמים והן קביעת ציוני הכשירות על ידי גורמי הלוגיסטיקה נעשו על בסיס פרמטרים הנוגעים לתשתיות המחנה (ובהם תקינות דלתות, רצפות, קירות, מזגנים ועוד). לפיכך ההשוואה בין ההערכות הינה ישימה, גם אם הפרמטרים שעל בסיסם נעשתה ההשוואה אינם חופפים לחלוטין.

מוצבים - תמונת מצב

מוצב הוא מבנה או מקום, לרוב בעל יתרונות טקטיים, שהוכשר לשמש להתגוננות, ולו כושר לחימה ומחיה עצמאי לפרק זמן מוגבל[15]. לוחמים מאיישים את המוצבים ומבצעים משימות תעסוקה מבצעית בהם או בסביבתם. בצה"ל יש מספר רב של מוצבים השונים אחד מהשני בגודלם, במיגונם ובצורתם, זאת בהתאם לאיומים שתחתם הם נמצאים ולסוג המשימות שהכוח הצבאי המאייש אותם צריך לבצע.

המערכים הלוגיסטיים בפיקודים המרחביים גיבשו תמונת מצב של כשירות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל במוצבים העיקריים שנמצאים בגזרתם.

פצ"ן: להלן בלוח 11 פירוט ציוני כשירות תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל במוצבים העיקריים בגזרת פצ"ן נכון לפברואר 2022 כפי שקבעו הגורמים הלוגיסטיים בפצ"ן.

15 המילון למונחי צה"ל.

לוח 11: **פירוט ציוני כשירות התשתיות במוצבים העיקריים בגזרת פצ"ן, נכון לפברואר 2022 כפי שקבעו הגורמים הלוגיסטיים בפצ"ן**

	מגורים	שירותים ומקלחות	מטבח	חדר אוכל		מגורים	שירותים ומקלחות	מטבח	חדר אוכל
מוצב א'	75	80	69	80	מוצב י"ח	70	70	50	70
מוצב ב'	77	70	0	0	מוצב י"ט	72	75	73	80
מוצב ג'	84	75	73	85	מוצב כ'	90	90	90	90
מוצב ד'	82	75	86	90	מוצב כ"א	77	80	84	90
מוצב ה'	76	70	70	70	מוצב כ"ב	83	100	84	94
מוצב ו'	77	70	70	70	מוצב כ"ג	69	75	61	65
מוצב ז'	75	70	69	65	מוצב כ"ד	71	45	64	78
מוצב ח'	77	80	75	80	מוצב כ"ה	67	65	72	72
מוצב ט'	85	80	65	50	מוצב כ"ו	83	65	87	86
מוצב י'	78	85	75	80	מוצב כ"ז	78	75	63	73
מוצב י"א	70	60	50	50	מוצב כ"ח	87	88	78	85
מוצב י"ב	60	50	50	50	מוצב כ"ט	81	60	87	86
מוצב י"ג	77	70	73	75	מוצב ל'	92	100	98	98
מוצב י"ד	60	55	50	50	מוצב ל"א	90	60	47	94
מוצב ט"ו	80	80	80	85	מוצב ל"ב	97	65	81	89
מוצב ט"ז	73	70	80	75	מוצב ל"ג	92	60	80	88
מוצב י"ז	76	80	72	70	מוצב ל"ד	60	70	70	70

על פי נתוני מרחב בינוי צפון מפברואר 2022, בעיבוד משרד מבקר המדינה.

* ירוק - מצב כשירות טוב מאוד (ציון 76 עד 100); חום בהיר - מצב כשירות טוב (ציון 51 עד 75); חום - מצב כשירות בינוני (ציון 26 עד 50); ואדמדם - מצב כשירות גרוע (ציון 0 עד 25).

מהלוח עולה כי כ-10% מציוני כשירות התשתיות במוצבים העיקריים בגזרת פצ"ן משקפים מצב כשירות גרוע ובינוני; כ-44% מהציונים משקפים מצב כשירות טוב; וכ-46% מהציונים משקפים מצב כשירות טוב מאוד.

מבירור עם גורמי הלוגיסטיקה בפצ"ן עלה כי ציון הכשירות שניתן למטבח ולחדר האוכל במוצב ב' הוא 0% נוכח מצבו הירוד.

באפריל 2022 מסר מרחב בינוי בפצ"ן לנציגי משרד מבקר המדינה כי המטבח וחדר האוכל במוצב ב' נמצאים בשיפוצים.

להלן בתרשים 13 התפלגות ציוני כשירות תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל במוצבים העיקריים בפצ"ן נכון לפברואר 2022 כפי שקבעו הגורמים הלוגיסטיים בפצ"ן (בסוגריים מובאים הציונים הממוצעים של תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל שחושבו על פי הציונים בלוח 11 לעיל).

תרשים 13: **התפלגות ציוני כשירות תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל במוצבים העיקריים בפצ"ן, נכון לפברואר 2022 כפי שקבעו הגורמים הלוגיסטיים בפצ"ן**

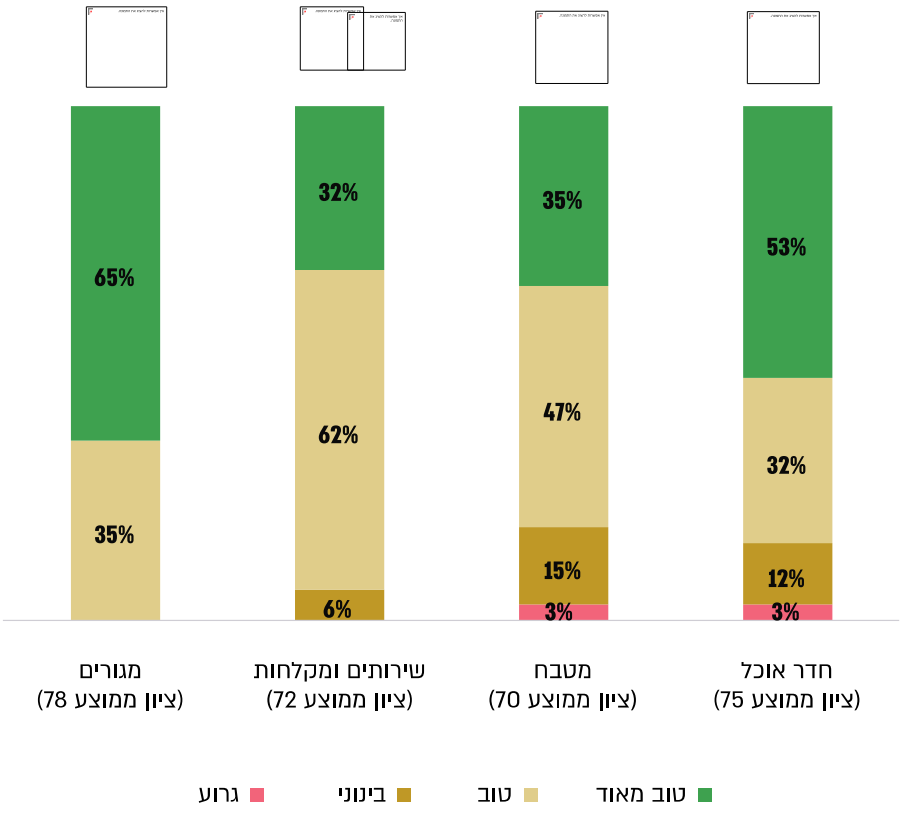

מהתרשים עולה כי, שיעור הציונים שמשקפים מצב טוב מאוד בתשתיות מגורים גבוה פי שניים בקירוב בהשוואה לתשתיות מטבח, שירותים ומקלחות. כמו כן, שיעור הציונים שמשקפים מצב בינוני וגרוע בתשתיות חדר אוכל ומטבח גבוה יותר משיעור זה בתשתיות השירותים והמקלחות. יצוין כי בתשתיות מגורים לא נקבעו כלל ציונים שמשקפים מצב בינוני וגרוע.

פקמ"ז: להלן בלוח 12 פירוט ציוני כשירות תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל במוצבים העיקריים בפקמ"ז נכון לינואר 2022 כפי שקבעו הגורמים הלוגיסטיים בפקמ"ז.

לוח 12: **פירוט ציוני כשירות התשתיות במוצבים העיקריים בגזרת פקמ"ז, נכון לינואר 2022 כפי שקבעו הגורמים הלוגיסטיים בפקמ"ז**

	מגורים	שירותים ומקלחות	מטבח	חדר אוכל		מגורים	שירותים ומקלחות	מטבח	חדר אוכל
מוצב ל"ה	60	60	50	50	מוצב נ"ו	90	100	100	100
מוצב ל"ו	60	50	65	65	מוצב נ"ז	40	40	70	60
מוצב ל"ז	70	70	80	70	מוצב נ"ח	90	80	85	70
מוצב ל"ח	60	50	65	65	מוצב נ"ט	70	50	60	70
מוצב ל"ט	70	65	45	50	מוצב ס'	90	65	70	75
מוצב מ'	80	70	60	60	מוצב ס"א	70	65	40	40
מוצב מ"א	60	60	60	60	מוצב ס"ב	70	70	60	100
מוצב מ"ב	80	70	85	65	מוצב ס"ג	85	77	80	75
מוצב מ"ג	65	65	50	50	מוצב ס"ד	70	65	80	90
מוצב מ"ד	60	60	50	65	מוצב ס"ה	80	75	80	70
מוצב מ"ה	80	85	65	65	מוצב ס"ו	60	70	85	50
מוצב מ"ו	90	90	75	95	מוצב ס"ז	70	50	65	65
מוצב מ"ז	90	90	70	95	מוצב ס"ח	90	90	70	85
מוצב מ"ח	70	65	50	50	מוצב ס"ט	90	70	70	80
מוצב מ"ט	80	85	90	70	מוצב ע'	40	40	70	60
מוצב נ'	85	85	90	90	מוצב ע"א	90	70	50	70
מוצב נ"א	70	70	90	70	מוצה ע"ב	85	75	70	70
מוצב נ"ב	60	70	50	50	מוצב ע"ג	100	100	85	95
מוצב נ"ג	70	50	100	100	מוצב ע"ד	100	100	85	100
מוצב נ"ד	60	60	50	75	מוצב ע"ה	65	65	70	75
מוצב נ"ה	85	85	75	75	מוצב ע"ו	95	95	80	100

על פי נתוני קל"פ פקמ"ז מינואר 2022, בעיבוד משרד מבקר המדינה.

* ירוק - מצב כשירות טוב מאוד (ציון 76 עד 100); חום בהיר - מצב כשירות טוב (ציון 51 עד 75); חום - מצב כשירות בינוני (ציון 26 עד 50); ואדמדם - מצב כשירות גרוע (ציון 0 עד 25).

מהלוח עולה כי כ-14% מציוני כשירות התשתיות במוצבים העיקריים בגזרת פקמ"ז משקפים מצב כשירות בינוני; כ-50% מהציונים משקפים מצב כשירות טוב; וכ-36% מהציונים משקפים מצב כשירות טוב מאוד.

להלן בתרשים 14 התפלגות ציוני כשירות תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל במוצבים העיקריים בפקמ"ז, נכון לינואר 2022 (בסוגריים מובאים הציונים הממוצעים של תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל שחושבו על פי הציונים בלוח 12 לעיל).

תרשים 14: **התפלגות ציוני כשירות תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל במוצבים העיקריים בפקמ"ז, נכון לינואר 2022 כפי שקבעו הגורמים הלוגיסטיים בפקמ"ז**

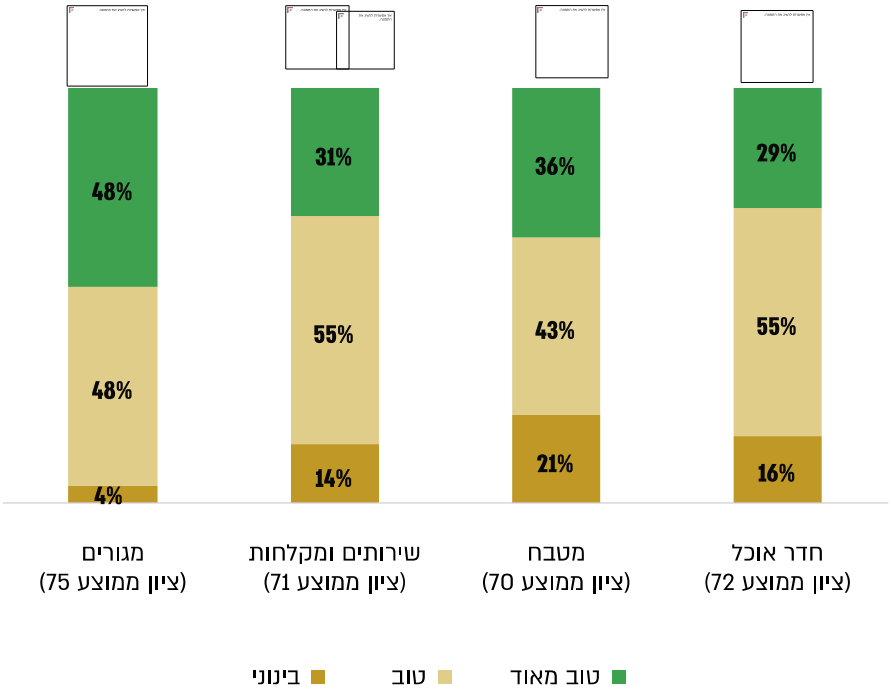

מהתרשים עולה כי שיעור הציונים שמשקפים מצב טוב מאוד בתשתיות מגורים גבוה יותר בהשוואה לתשתיות האחרות. כמו כן, שיעור הציונים שמשקפים מצב בינוני בתשתיות מטבח, חדר אוכל, שירותים ומקלחות גבוה יותר משיעור זה בתשתיות המגורים. באף אחת מהתשתיות לא נקבעו כלל ציונים שמשקפים מצב גרוע.

פד"ם: להלן בלוח 13 פירוט ציוני כשירות תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל במוצבים העיקריים בפד"ם נכון לדצמבר 2021 כפי שקבעו הגורמים הלוגיסטיים בפד"ם.

לוח 13: **פירוט ציוני כשירות התשתיות במוצבים העיקריים בגזרת פד"ם, נכון לדצמבר 2021 כפי שקבעו הגורמים הלוגיסטיים בפד"ם**

	מגורים	שירותים ומקלחות	מטבח	חדר אוכל
מוצב ע"ז	100	90	90	100
מוצב ע"ח	80	100	אין מטבח	אין חדר אוכל
מוצב ע"ט	60	60	60	60
מוצב פ'	80	80	100	90
מוצב פ"א	100	100	100	100
מוצב פ"ב	90	90	85	85
מוצב פ"ג	100	100	100	100
מוצב פ"ד	60	70	100	60
מוצב פ"ה	70	70	65	80
מוצב פ"ו	70	80	70	90
מוצב פ"ז	70	60	100	80
מוצב פ"ח	50	60	70	80

	מגורים	שירותים ומקלחות	מטבח	חדר אוכל
מוצב פ"ט	70	90	90	100
מוצב צ'	75	60	40	80
מוצב צ"א	70	50	40	80
מוצב צ"ב	100	100	100	100
מוצב צ"ג	80	80	80	80
מוצב צ"ד	70	50	100	100
מוצב צ"ה	80	80	80	60
מוצב צ"ו	60	70	80	50
מוצב צ"ז	80	80	60	60
מוצב צ"ח	80	80	90	70
מוצב צ"ט	70	70	90	70

על פי נתוני קל"פ פד"ם מדצמבר 2021, בעיבוד משרד מבקר המדינה.

* ירוק - מצב כשירות טוב מאוד (ציון 76 עד 100); חום בהיר - מצב כשירות טוב (ציון 51 עד 75); חום - מצב כשירות בינוני (ציון 26 עד 50); ואדמדם - מצב כשירות גרוע (ציון 0 עד 25).

מהלוח עולה כי כ-7% מציוני כשירות התשתיות במוצבים העיקריים בגזרת פד"ם משקפים מצב כשירות בינוני; כ-34% מהציונים משקפים מצב כשירות טוב; וכ-59% מהציונים משקפים מצב כשירות טוב מאוד.

להלן בתרשים 15 התפלגות ציוני כשירות תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל במוצבים העיקריים בגזרת פד"ם נכון לינואר 2022 (בסוגריים מובאים הציונים הממוצעים של תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל שחושבו על פי הציונים בלוח 13 לעיל).

תרשים 15: **התפלגות ציוני כשירות תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל במוצבים עיקריים בפד"ם, נכון לינואר 2022 כפי שקבעו הגורמים הלוגיסטיים בפד"ם**

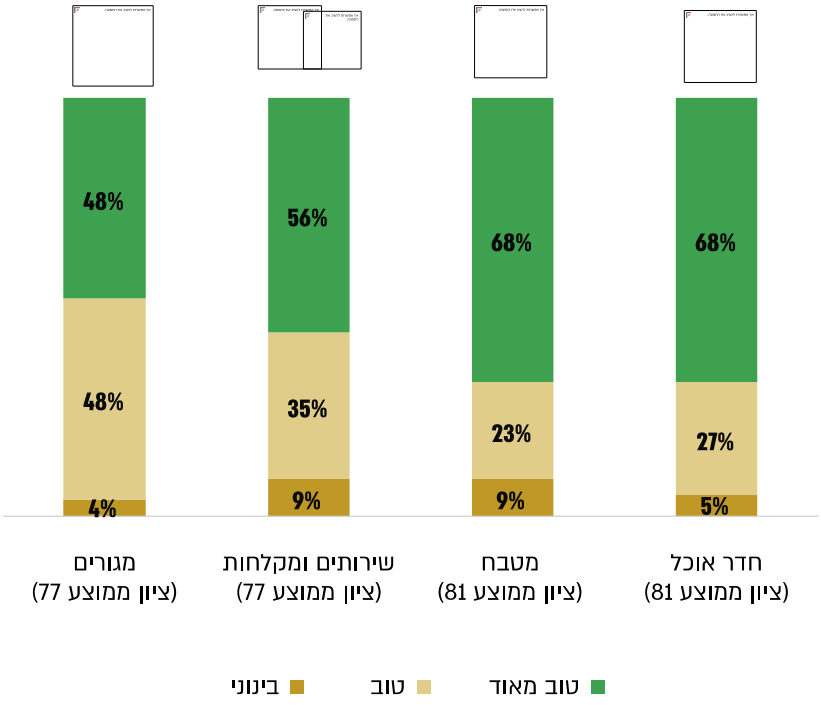

מהתרשים עולה כי שיעור הציונים שמשקפים מצב טוב מאוד בתשתיות מטבח וחדר אוכל גבוה יותר בהשוואה לתשתיות האחרות. כמו כן, שיעור הציונים שמשקפים מצב בינוני דומה בכל התשתיות כאשר באף אחת מהן לא נקבעו כלל ציונים שמשקפים מצב גרוע.

השוואה בין ציוני הכשירות שקבעו גורמי הלוגיסטיקה לבין שביעות רצון הלוחמים כפי שעלה בסקר שביצע משרד מבקר המדינה

בסקר שביצע משרד מבקר המדינה בקרב לוחמים ולוחמות, הם נשאלו לגבי מידת שביעות רצונם הכללית מהמגורים, מהשירותים, מהמקלחות ומחדרי האוכל במוצבים[16]. להלן בתרשימים 16 עד 18 השוואה בין ממוצע ציוני הכשירות של תשתיות המגורים, השירותים, המקלחות וחדרי

16 אלו הן התשתיות שהלוחמים באים עימן במגע באופן שוטף. כיוון שאינם באים במגע באופן שוטף עם תשתיות המטבח, הם לא נשאלו לגביו.

האוכל במוצבים בשלושת הפיקודים לבין שביעות הרצון הכללית מהמגורים, מהשירותים, מהמקלחות ומחדרי האוכל במוצבים על פי הסקר.

תרשים 16: **השוואה בין ממוצע ציוני כשירות תשתיות המגורים במוצבים בשלושת הפיקודים כפי שקבעו הגורמים הלוגיסטיים בפיקודים לבין ממוצע שביעות הרצון הכללית מהמגורים במוצבים לפי סקר משרד מבקר המדינה**

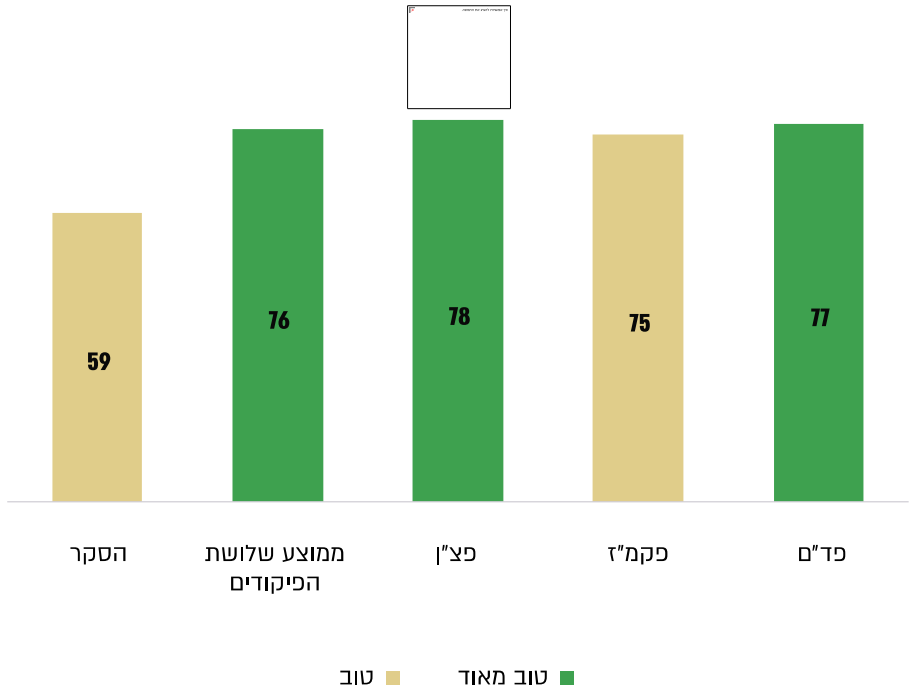

על פי התרשים, קיים פער של כ-29% בין הערכת גורמי הלוגיסטיקה את מצב התשתיות (ציון ממוצע של 76) לבין שביעות הרצון של הלוחמים בתחום זה על פי הסקר (ציון ממוצע של 59).

תרשים 17: **השוואה בין ממוצע ציוני כשירות תשתיות השירותים והמקלחות במוצבים בשלושת הפיקודים כפי שקבעו הגורמים הלוגיסטיים בפיקודים לבין ממוצע שביעות הרצון הכללית מהשירותים והמקלחות במוצבים על פי סקר משרד מבקר המדינה**

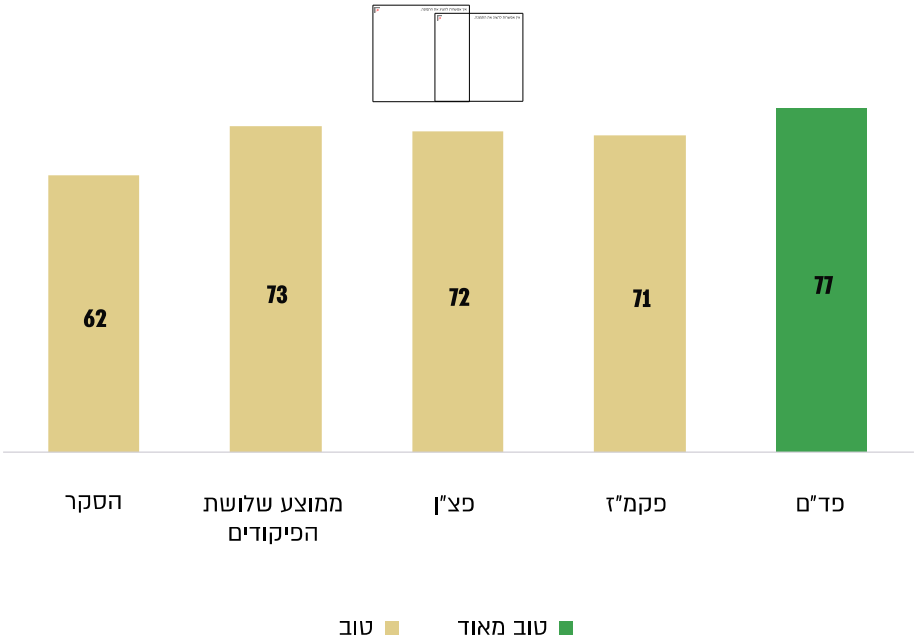

מהתרשים עולה כי קיים פער של כ-18% בין הערכת גורמי הלוגיסטיקה את מצב תשתיות השירותים והמקלחות (ציון ממוצע של 73) לבין שביעות הרצון של הלוחמים בתחום זה על פי הסקר (ציון ממוצע של 62).

תרשים 18: **השוואה בין ממוצע ציוני כשירות תשתיות חדר האוכל במוצבים בשלושת הפיקודים כפי שקבעו הגורמים הלוגיסטיים בפיקודים לבין ממוצע שביעות הרצון הכללית מחדר האוכל במוצבים על פי סקר משרד מבקר המדינה**

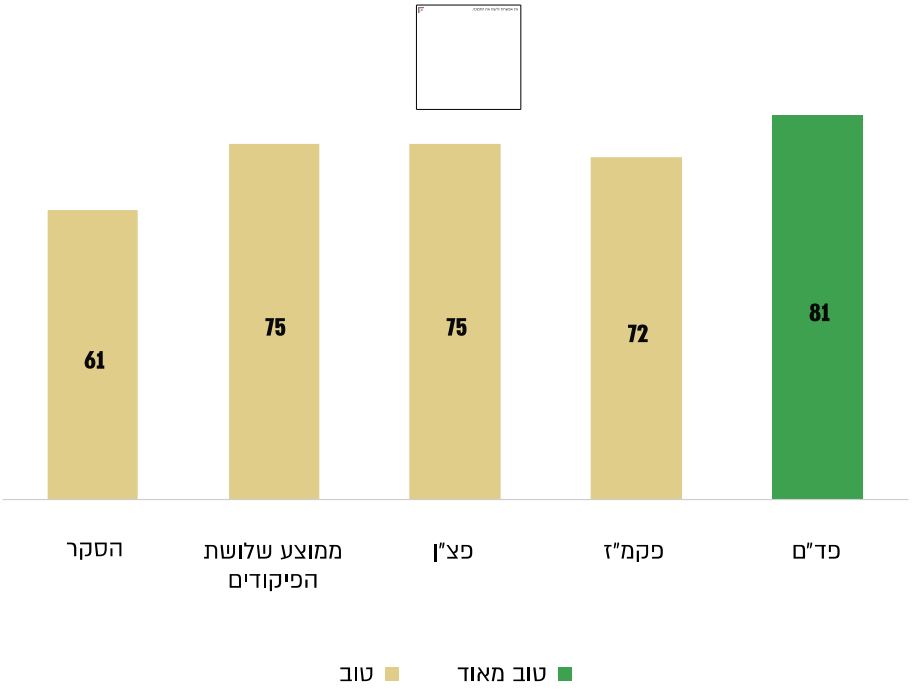

מהתרשים עולה כי קיים פער של כ-23% בין הערכת גורמי הלוגיסטיקה את מצב תשתיות חדרי האוכל (ציון ממוצע של 75) לשביעות הרצון של הלוחמים בתחום זה על פי הסקר (ציון ממוצע של 61).

להלן בתרשימים 19 עד 21 השוואה בין התפלגות ציוני כשירות התשתיות של המגורים, השירותים, המקלחות וחדרי האוכל במוצבים בשלושת הפיקודים לבין התפלגות שביעות הרצון הכללית בתחומים אלו על פי הסקר.

תרשים 19: **השוואה בין התפלגות ציוני כשירות תשתיות המגורים במוצבים בשלושת הפיקודים כפי שקבעו הגורמים הלוגיסטיים בפיקודים לבין התפלגות שביעות הרצון הכללית מהמגורים במוצבים בשלושת הפיקודים על פי סקר משרד מבקר המדינה**

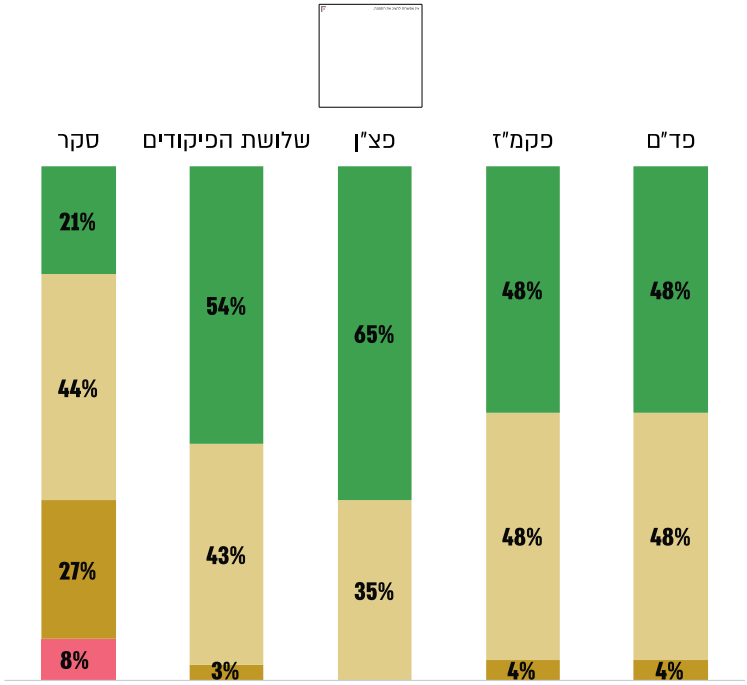

מהתרשים עולה כי יש הבדלים בין התפלגות ציוני כשירות תשתיות המגורים במוצבים בשלושת הפיקודים, לבין התפלגות שביעות הרצון הכללית מהמגורים על פי סקר משרד מבקר המדינה. להלן שתי דוגמאות: (א) על פי הסקר 27% מהלוחמים מרוצים חלקית ממצב תשתיות המגורים במוצבים, ואילו בציוני הכשירות שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל רק 3% מציוני כשירות תשתיות המגורים במוצבים בשלושת הפיקודים משקפים מצב בינוני. (ב) על פי סקר משרד מבקר המדינה 8% מהלוחמים מאוד לא מרוצים ממצב תשתיות המגורים במוצבים בעוד שעל פי קביעת גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל אין ציוני כשירות המשקפים מצב גרוע. כמו כן יש הבדלים בהתפלגות ציוני כשירות תשתיות המגורים במוצבים בין הפיקודים כפי שנקבעו על ידי גורמי הלוגיסטיקה בפיקודים: בפצ"ן 65% מציוני הכשירות משקפים מצב טוב מאוד, ואילו בפקמ"ז ובפד"ם רק 48% משקפים מצב טוב מאוד.

תרשים 20: **השוואה בין התפלגות ציוני כשירות תשתיות השירותים והמקלחות במוצבים בשלושת הפיקודים כפי שקבעו הגורמים הלוגיסטיים בפיקודים לבין התפלגות שביעות הרצון הכללית מהשירותים והמקלחות במוצבים בשלושת הפיקודים לפי סקר משרד מבקר המדינה**

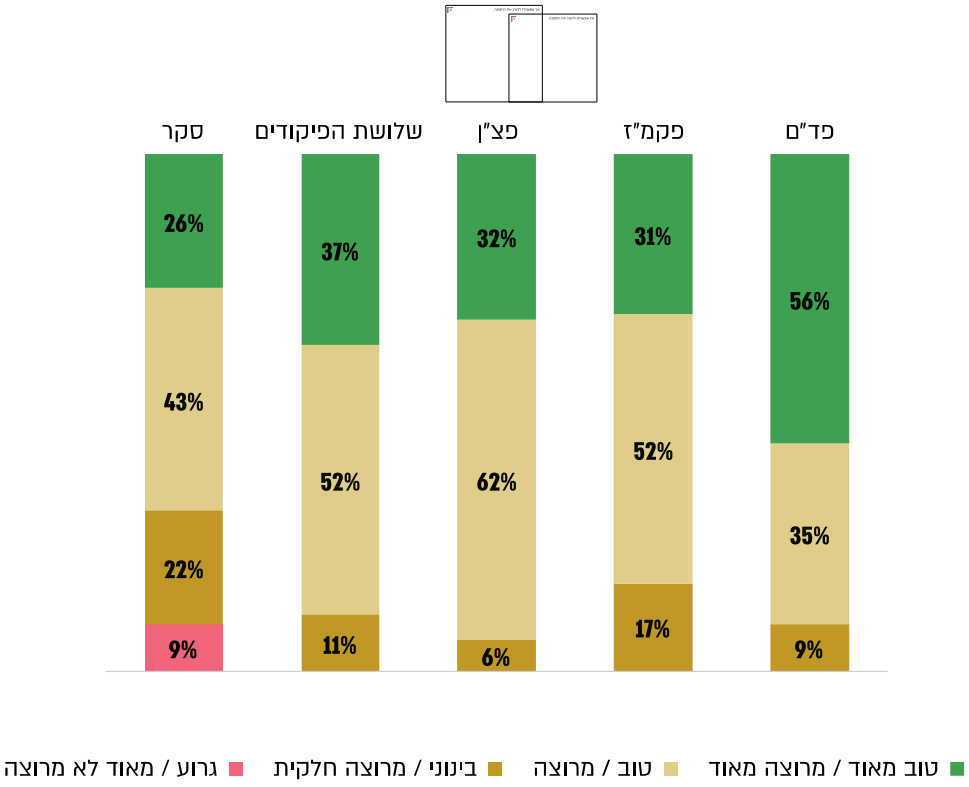

מהתרשים עולה כי יש הבדלים בין התפלגות ציוני כשירות התשתיות של השירותים והמקלחות במוצבים בשלושת הפיקודים לבין התפלגות שביעות הרצון הכללית מהשירותים והמקלחות במוצבים בשלושת הפיקודים על פי הסקר. להלן שתי דוגמאות: (א) על פי הסקר 31% מהלוחמים מרוצים חלקית או מאוד לא מרוצים ממצב תשתיות השירותים והמקלחות במוצבים, ואילו רק 11% מציוני כשירות תשתיות השירותים והמקלחות במוצבים בשלושת הפיקודים משקפים מצב בינוני, ואין כלל ציוני כשירות שמשקפים מצב גרוע. (ב) יש הבדלים בהתפלגות ציוני כשירות תשתיות השירותים והמקלחות במוצבים בין הפיקודים: בפד"ם 56% מציוני הכשירות משקפים מצב טוב מאוד, ואילו בפקמ"ז ובפצ"ן רק 31% ו-32% בהתאמה משקפים מצב טוב מאוד.

תרשים 21: **השוואה בין התפלגות ציוני כשירות תשתיות חדרי האוכל במוצבים בשלושת הפיקודים כפי שקבעו הגורמים הלוגיסטיים בפיקודים לבין התפלגות שביעות הרצון הכללית מחדרי האוכל במוצבים בשלושת הפיקודים על פי סקר משרד מבקר המדינה**

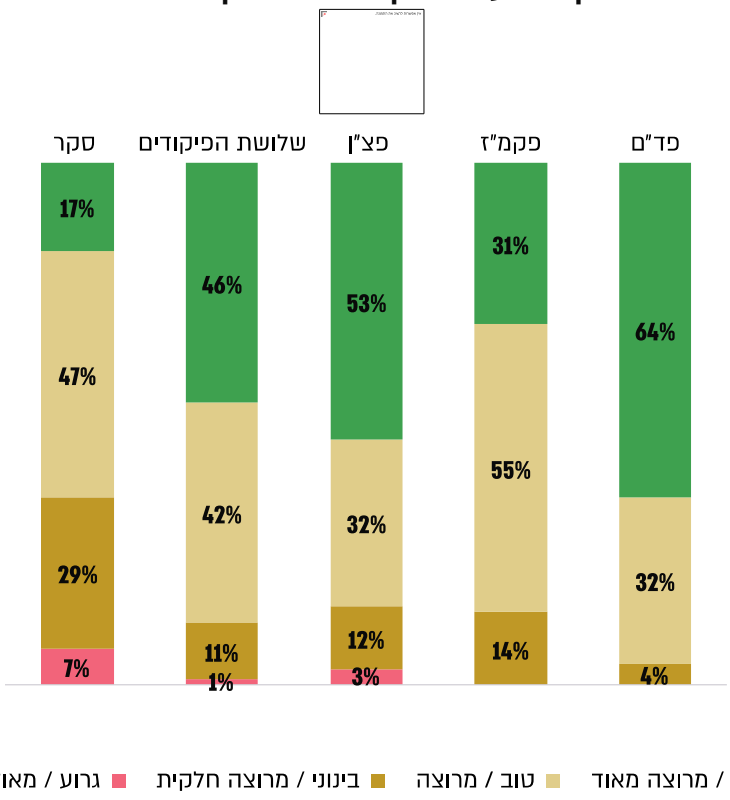

מהתרשים עולה כי יש הבדלים בין התפלגות ציוני כשירות התשתיות של חדרי האוכל במוצבים בשלושת הפיקודים לבין התפלגות שביעות הרצון הכללית בתחום זה על פי הסקר. להלן שתי דוגמאות: (א) על פי הסקר 36% מהלוחמים מרוצים חלקית או מאוד לא מרוצים ממצב תשתיות חדרי האוכל במוצבים, ואילו רק 12% מציוני כשירות תשתיות חדרי האוכל במוצבים בשלושת הפיקודים משקפים מצב בינוני וגרוע. (ב) יש הבדלים בהתפלגות ציוני כשירות תשתיות חדרי האוכל במוצבים בין הפיקודים: ציוני הכשירות המשקפים מצב טוב מאוד בפד"ם ובפצ"ן הם 64% ו-53% בהתאמה, ואילו בפקמ"ז רק 31% משקפים מצב טוב מאוד.

בתגובתו מספטמבר 2022 ציין צה"ל כי ההשוואה בין ציוני הכשירות שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל לבין רמת שביעות הרצון של הלוחמים על פי הסקר אינה מהווה השוואה ראויה שכן הפרמטרים הנבחנים במדדי כשירות התשתיות על ידי גורמי הלוגיסטיקה שונים מאלו המרכיבים את שביעות רצונם של המשתמשים בתשתיות במוצבים.

משרד מבקר המדינה מציין כי הן הערכת מצב התשתיות ותנאי המחייה על ידי הלוחמים והן קביעת ציוני הכשירות על ידי גורמי הלוגיסטיקה נעשו על בסיס פרמטרים הנוגעים לתשתיות המחנה (ובהם תקינות דלתות, רצפות, קירות, מזגנים ועוד). לפיכך ההשוואה בין ההערכות הינה ישימה, גם אם הפרמטרים שעל בסיסם נעשתה ההשוואה אינם חופפים לחלוטין.

סיורים של נציגי משרד מבקר המדינה במוצבים

בפברואר 2022 סיירו נציגי משרד מבקר המדינה בשמונה מוצבים כלהלן: (א) שלושה מוצבים בפצ"ן; (ב) שני מוצבים בפקמ"ז; (ג) שלושה מוצבים בפד"ם. בסיורים אלה נבדקו תשתיות מגורים, שירותים, מקלחות, מטבחים וחדרי אוכל. להלן בלוחות 14 עד 17 פירוט התחומים שנבדקו ומידת התקינות שלהם כפי שעלה בסיורים[17] וכן תמונות להמחשה.

לוח 14: **פירוט התחומים שנבדקו בתשתיות מגורים במוצבים ומידת תקינותם[18] כפי שהעריכו נציגי משרד מבקר המדינה**

	הנראות הכללית	תקינות הדלת	תקינות המזגן	דרגת הצפיפות	תקינות הרצפה, הקירות והתקרה	תקינות הארונית ושקע החשמל
מוצב י"ט						
מוצב כ"ח						
מוצב כ"ט						
מוצב ע"ד (שתי רמות)*						
מוצב נ"א						
מוצב פ"ז						
מוצב ע"ז						

* במוצב ע"ד הלוחמים מתגוררים הן במבנים ניידים חדשים (ובהם התשתיות תקינות) והן במכולות ישנות (ובהן התשתיות תקינות באופן חלקי).

את מוצב ע"ד איישו חיילי מילואים. המוצב עבר שיפוץ שכלל פיתוח סביבתי והקמת מבנים ניידים על גבי משטחים מרוצפים. במהלך הסיור במוצב התברר כי עקב ההחלטה להציב במוצב גם את הפלוגה המינהלתית של הגדוד, היקף סדר הכוחות (להלן - סד"כ) גדל לכ-150% מהיקף הסד"כ שאליו מותאמות התשתיות במקום. עקב כך נפתחו למגורים מכולות ישנות שמצבן גרוע

17 ירוק - תקין; חום בהיר - תקין חלקית; אדמדם - לא תקין.

18 מוצב מ"ז לא נכלל בלוח משום שבעת הסיור המגורים היו בבנייה מחדש.

ושמיועדות לשימוש רק בשעת חירום. להלן תמונות של המגורים החדשים שתשתיותיהם תקינות ושל המגורים במכולות שתשתיותיהם ככלל אינן תקינות.

תמונות 27 ו-28: **תשתיות מגורים תקינות במבנים ניידים והפיתוח הסביבתי במוצב ע"ד**

תמונות 29 ו-30: **תשתיות מגורים לא תקינות במכולות במוצב ע"ד**

לוח 15: **פירוט התחומים שנבדקו בתשתיות שירותים ומקלחות במוצבים ומידת תקינותם כפי שהעריכו נציגי משרד מבקר המדינה**[19]

	הנראות הכללית	תקינות ראש המקלחת	תקינות הסבונייה	זרימת מים חמים במקלחות	תקינות הרצפה, הקירות והתקרה	היעדר פטרת, עובש וחלודה	תקינות המחיצה, הדלת או הווילון
מוצב י"ט							
מוצב כ"ח							
מוצב כ"ט							
מוצב ע"ד							
מוצב נ"א							
מוצב פ"ז (שתי רמות)*							
מוצב ע"ז							

* כמחצית מהשירותים והמקלחות עברו שיפוץ ונמצאו תקינות; המחצית השנייה ישנה, והתשתיות שלה תקינות באופן חלקי.

19 מוצב מ"ז לא נכלל בלוח משום שבעת הסיור השירותים והמקלחות היו בבנייה מחדש.

להלן תמונות של תשתיות שירותים ומקלחות: במוצב נ"א[20] התשתיות נמצאו לא תקינות, ובמוצב ע"ז הן נמצאו תקינות, כאמור בלוח 15.

תמונה 31: **תשתיות מקלחות לא תקינות במוצב נ"א (רצפה והנראות הכללית)**

תמונה 32: **תשתיות מקלחות תקינות במוצב ע"ז**

אשר לחדרי האוכל במוצבים שבהם התקיימו הסיורים, יצוין כי שלושה מהם היו בשיפוץ בעת הסיורים - מוצב י"ט, מוצב ע"ד ומוצב ע"ז, ולכן אינם נכללים בלוח שלהלן. כמו כן בינואר 2022 הסתיים שיפוץ בחדרי האוכל בשלושת המוצבים מוצב כ"ח, מוצב כ"ט ומוצב פ"ז ולכן התשתיות שבהם תקינות.

לוח 16: **פירוט התחומים שנבדקו בתשתיות חדרי אוכל במוצבים ומידת תקינותם[21] כפי שהעריכו נציגי משרד מבקר המדינה**

	נראות כללית	תקינות מזגן	רצפה, קירות, תקרה תקינים	היעדר מזיקים (ציפורים, תיקנים)
מוצב כ"ח				
מוצב כ"ט				
מוצב מ"ז				
מוצב נ"א				
מוצב פ"ז				

20 מוצב נ"א הוא מוצב פלוגתי של גדוד לביאי הבקעה - גדוד מעורב שבו משרתים לוחמים ולוחמות.

21 לא כולל שטח מוצב י"ט, מוצב ע"ד ומוצב ע"ז כאמור.

לוח 17: **פירוט התחומים שנבדקו בתשתיות מטבחים במוצבים ומידת תקינותם כפי שהעריכו נציגי משרד מבקר המדינה**

	הנראות הכללית	תקינות התקרה והקירות	תקינות הרצפה	היעדר מזיקים (ציפורים, תיקנים)
מוצב י"ט				
מוצב כ"ח				
מוצב כ"ט				
מוצב ע"ד				
מוצב מ"ז				
מוצב נ"א				
מוצב פ"ז				
מוצב ע"ז				

להלן תמונות של תשתיות מטבח במוצב י"ט שנמצאו תקינות באופן חלקי כאמור בלוח 17.

תמונות 33 ו-34: **תשתיות מטבח התקינות באופן חלקי במוצב י"ט (רצפה וקיר)**

להלן תמונות של תשתיות מטבח במוצב פ"ז שנמצאו תקינות כאמור בלוח 17.

תמונות 35 ו-36: **תשתיות מטבח תקינות במוצב פ"ז**

על פי ממצאי הביקורת המפורטים בלוחות 14 עד 17 לעיל, בכ-15% מהתחומים שנבדקו בתשתיות המגורים, השירותים, המקלחות, המטבחים וחדרי האוכל בשמונה מוצבים, נמצאו תשתיות לא תקינות או תקינות באופן חלקי. מתוך אלה, מרבית הליקויים נמצאו בתשתיות השירותים, המקלחות ובתשתיות המגורים.

על פי נתוני צה"ל, 3% עד 12% מציוני כשירות התשתיות במוצבים בשלושת הפיקודים משקפים מצב כשירות גרוע ובינוני. בעוד שבסקר שביצע משרד מבקר המדינה נמצא כי 31% עד 36% מהלוחמים מאוד לא מרוצים או מרוצים באופן חלקי מתשתיות המגורים, השירותים, המקלחות וחדרי האוכל במוצבים.

נוכח תמונת מצב התשתיות במוצבים והפער בין ציוני הכשירות שקבעו גורמי הלוגיסטיקה בצה"ל לבין רמת שביעות הרצון של הלוחמים על פי הסקר, משרד מבקר המדינה ממליץ לצה"ל לטפל בתשתיות שמצבן גרוע ובינוני במוצבים כדי לאפשר ללוחמים השוהים במוצבים אלו תנאי מחיה מכבדים. כמו כן, מומלץ כי צה"ל יבצע ביקורות עיתיות בתשתיות המוצבים על מנת לעקוב אחר יישום הפעולות הנדרשות לשיפור התשתיות.

בתגובתו מספטמבר 2022 ציין צה"ל כי ההמלצה מקובלת ומבוצעת הלכה למעשה.

תמונת המצב של תנאי המחיה והתשתיות של החיילים בראי ביקורות בריאות הצבא

בפקודת מטכ"ל שכותרתה "משטר מחנה - פיקוח תברואי" נקבע כי מפקדי היחידות אחראים למצב התברואי במחנות ובמוצבים שבהם חונות יחידותיהם. על פי הוראת קצין הרפואה הראשי בנושא "פיקוח תברואי ביחידות צה"ל" (להלן - הוראת קרפ"ר בנושא פיקוח תברואי או הוראת קרפ"ר), ביחידות שדה וביחידות הכשרה שיש בהן מתקני מזון יש לבצע ביקורת בריאות הצבא (להלן - ברה"ץ) אחת לשישה חודשים לפחות. קציני הברה"ץ הפיקודיים מסרו לנציגי מבקר המדינה כי קצין הברה"ץ הפיקודי או קציני הברה"ץ האוגדתיים מבצעים ביקורות ברה"ץ פיקודיות

אחת לשנה לפחות, ונוסף על כך קציני הברה"ץ האוגדתיים מקיימים ביקורות ברה"ץ אחת לכמה חודשים.

משרד מבקר המדינה בחן 181 ביקורות ברה"ץ פיקודיות שביצעו קציני הברה"ץ הפיקודיים במחנות הכשרה, במחנות אימונים, במוצבים ובמחנות קבע קדמיים בשלושת הפיקודים המרחביים ובזרוע היבשה בשנים 2019 עד 2021[22]. הבחינה התמקדה בתנאי המחיה ובתשתיות בנוגע לתחומים האלה: (א) המטבחים (לא נכללו בבחינה נושאים הקשורים בהכנת מזון, אחסונו והגשתו); (ב) המגורים, השירותים והמקלחות. בביקורות ברה"ץ קובע קצין ברה"ץ ציון לעשרות פרמטרים בתחומים האמורים. מבין עשרות הפרמטרים הנבדקים בביקורת ברה"ץ התמקד משרד מבקר המדינה בשמונה פרמטרים עיקריים הקשורים למטבחים ובשבעה פרמטרים עיקריים הקשורים למגורים, לשירותים ולמקלחות.

להלן בתרשים 22 שיעור ביקורות ברה"ץ שבהן נמצאו ליקויים בשמונת הפרמטרים העיקריים הקשורים לתנאי המחיה והתשתיות במטבחים.

תרשים 22: **שיעור ביקורות ברה"ץ שבהן נמצאו ליקויים בשמונת הפרמטרים העיקריים שנבחנו במטבחים, 2019 – 2021**

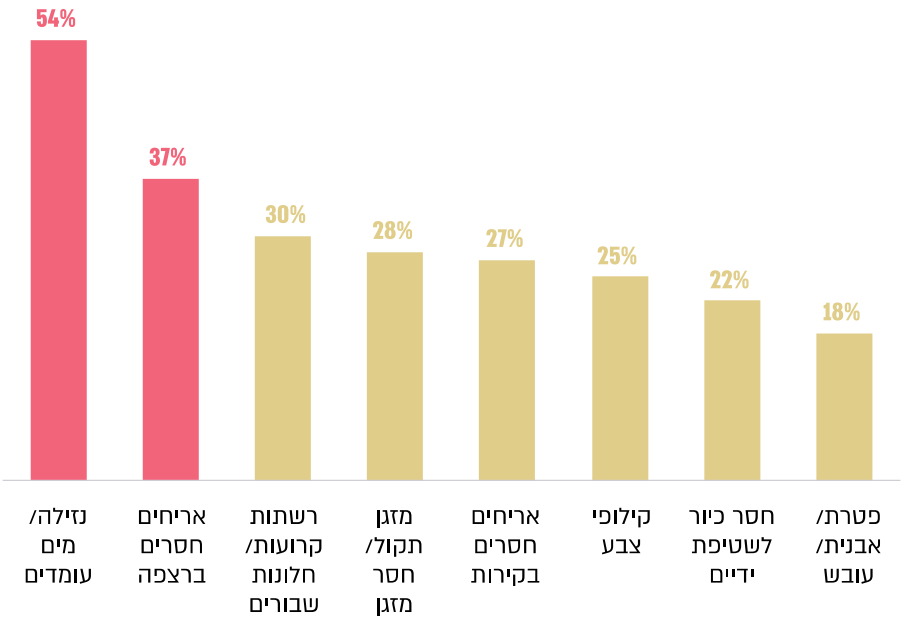

על פי ביקורות קציני ברה"ץ הפיקודיים בשנים 2019 עד 2021, בעיבוד משרד מבקר המדינה.

22 66 ביקורות ברה"ץ בפד"ם, 34 בפצ"ן, 70 בפקמ"ז ו-11 בזרוע היבשה.

על פי התרשים, מכלל הליקויים שנמצאו במטבחים בלטו שני ליקוים עיקריים: נזילה או מים עומדים ואריחים חסרים ברצפה.

ליקויים אלה פוגעים בתנאי המחיה של החיילים ואף עלולים להזיק לבריאותם. כך למשל, נזילות ומים עומדים מהווים סכנה להתפתחות חיידקים ומפגעים העלולים להינתז אל המזון; רשתות קרועות, חלונות שבורים ואריחים החסרים ברצפה ובקירות מהווים מוקד משיכה לציפורים ומזיקים כגון תיקנים העלולים לפגוע בבטיחות המזון; ופטרת וקילופי קיר עשויים למצוא את דרכם למזון ולקלקל אותו.

להלן בתרשים 23 שיעור ביקורות ברה"ץ שבהן נמצאו ליקויים בשבעת הפרמטרים העיקריים הקשורים לתנאי המחיה והתשתיות במגורים, בשירותים ובמקלחות.

תרשים 23: **שיעור ביקורות ברה"ץ שבהן נמצאו ליקויים בשבעת הפרמטרים העיקריים שנבחנו במגורים, בשירותים ובמקלחות, 2019 - 2021**

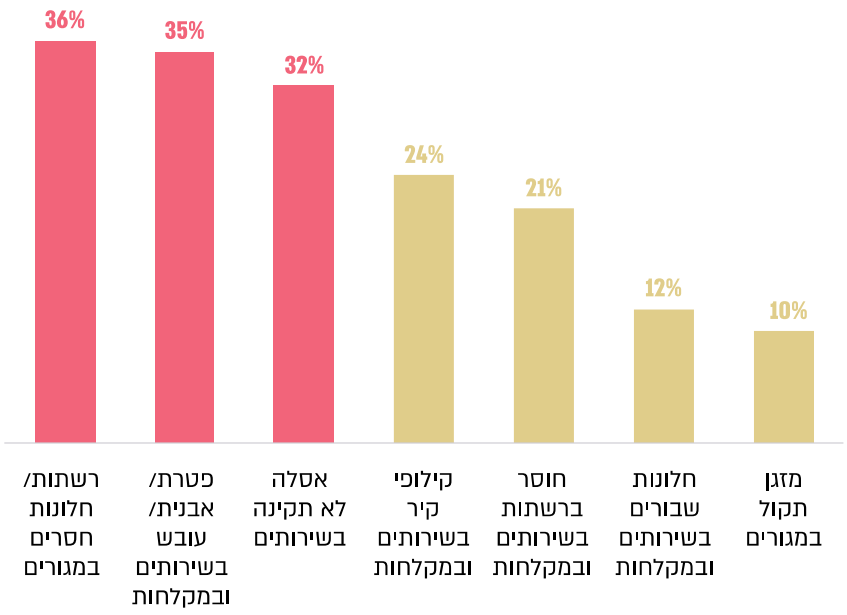

על פי ביקורות קציני ברה"ץ הפיקודיים בשנים 2019 עד 2021, בעיבוד משרד מבקר המדינה.

על פי התרשים, מכלל הליקויים שנמצאו במגורים, בשירותים ובמקלחות בלטו שלושה ליקויים עיקריים: היעדר רשתות או חלונות במגורים; פטרת, אבנית או עובש בשירותים ובמקלחות; ואסלה לא תקינה בשירותים.

ליקויים אלה פוגעים בתנאי המחיה של החיילים ואף עלולים להזיק לבריאותם. כך למשל, רשתות קרועות או חוסר ברשתות מאפשרים חדירה של מזיקים שונים למגורים וכן לשירותים ולמקלחות. עובש ופטרת בקירות ובתקרה פוגעים באיכות האוויר שהחיילים נושמים ועלולים לגרום לזיהומים ולהתפתחות מחלות.

יודגש כי על פי הוראת קרפ"ר בנושא פיקוח תברואי, דוח ביקורת ברה"ץ יועבר למפקד היחידה תוך עשרה ימים ממועד ביצוע הביקורת, ועל מפקד היחידה להעביר לגורם שביצע את הביקורת סטטוס ביצוע תיקון הליקויים שנדרש לבצע תוך 14 יום ממועד קבלת דוח הביקורת.

מומלץ כי גורמי הברה"ץ האחראים על ביקורות ברה"ץ בצה"ל יוודאו עמידה בהוראת קרפ"ר ותיקון הליקויים שנמצאו בביקורות כדי למזער משמעויות תברואיות העלולות לפגוע בבריאות החיילים.

דיווחי לוחמים על תקלות בתשתיות

במחנות ההכשרה, במחנות האימונים ובמוצבים נתקלים לוחמים בתקלות שונות בתשתיות, כגון מזגן מקולקל, דלת שבורה, אסלה תקולה, רשתות קרועות בחלונות והיעדר מים חמים. מדי שנה בשנה יש כ-70,000 תקלות בתשתיות במחנות השונים בזרוע היבשה. בסקר שביצע משרד מבקר המדינה נשאלו הלוחמים לגבי הדיווח על תקלות במחנות האימונים ובמוצבים ששהו בהם. להלן הממצאים העיקריים.

על פי ממצאי הסקר, 60% מהלוחמים נתקלו בתקלה ודיווחו עליה; 7% נתקלו בתקלה אך לא דיווחו עליה כי לא ידעו למי לדווח; 7% נוספים נתקלו בתקלה אך לא דיווחו מסיבה אחרת; ו-26% לא נתקלו בתקלה. מבין הלוחמים שדיווחו על תקלה, 25% דיווחו כי התקלה לא תוקנה (נכון לרגע מילוי השאלון). להלן בתרשים 24 התפלגות דיווחי הלוחמים על תקלות על פי הסקר.

תרשים 24: **התפלגות דיווחי הלוחמים על תקלות על פי הסקר**

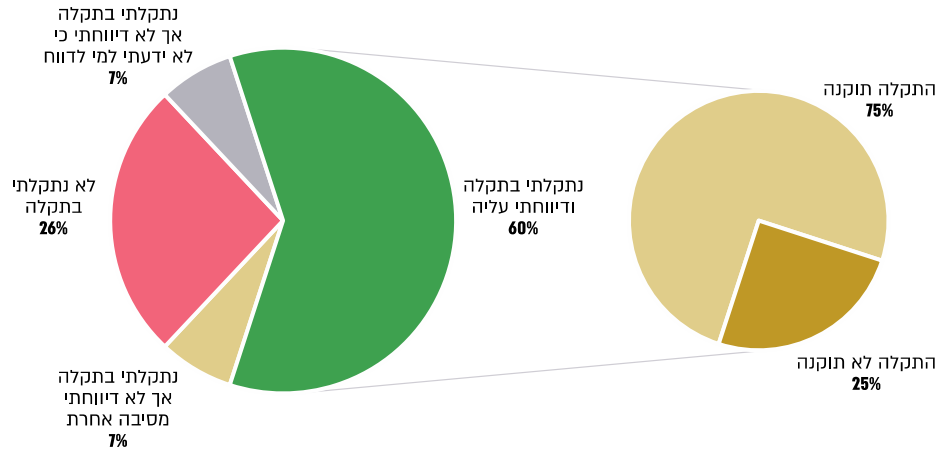

על פי דיווחי הלוחמים כ-95% מהתקלות בתשתיות מתוקנות בתוך חודש מרגע הדיווח, ואילו 5% מתוקנות בתוך חודש עד ארבעה חודשים. כמו כן תקלה מתוקנת בתוך 11 יום בממוצע (עם סטיית תקן של 10 ימים).

באוקטובר 2021 סיימה מחלקת שוה"ם ותשתיות לפתח (באמצעות ספק חיצוני) גרסת בטא של יישומון להצגת כשירות התשתיות במחנות צה"ל ("רווח בריבוע"). היישומון נועד לתת מענה להיעדר יכולת ממוכנת לגיבוש ולניהול של תמונת המצב של התשתיות במחנות צה"ל.

עם זאת, נכון למועד סיום הביקורת דיווחי החיילים על תקלות תשתית במחנות נעשים על פי המקובל בכל מחנה ומחנה ולא באופן אחוד, מרכזי ומקוון.

משרד מבקר המדינה ממליץ לצה"ל לבחון שימוש ביישומון או בכל אמצעי אחר לשם ניהול אחוד, מרכזי ומקוון של דיווחי החיילים על תקלות בתשתיות והטיפול בהן.

בתגובתו מספטמבר 2022 ציין צה"ל כי הוא מקבל את ההמלצה, וכי אט"ל מגבש בימים אלה פיתוח ושימוש ביישומון ומוקד אחוד ומטכ"לי לטיפול בתקלות בינוי.

☆

בביקורת עלו פערים בתנאי המחיה והתשתיות של הלוחמים במחנות ההכשרה, במחנות האימונים ובמוצבים. כך למשל, על פי נתוני צה"ל, כחמישית מהתשתיות במחנות ההכשרה וכרבע מהתשתיות במחנות האימונים הן במצב כשירות גרוע ובינוני. בסקר שביצע משרד מבקר המדינה נמצא כי כשליש מהלוחמים מאוד לא מרוצים או מרוצים באופן חלקי מהתשתיות של המגורים, השירותים והמקלחות וחדרי האוכל במוצבים. נוסף על כך, ביותר מרבע מביקורות ברה"ץ מהשנים 2019 עד 2021 נמצאו ליקויים בפרמטרים העיקריים שנבחנו במטבח.

משרד מבקר המדינה ממליץ כי צה"ל יידרש לסוגיית הפערים האמורים ולתמונת המצב המשתקפת לעיל ויפעל לתיקון התשתיות.

בתגובתו מספטמבר 2022 ציין צה"ל כי הפערים בתנאי המחיה והתשתיות מוכרים למטכ"ל וכן הצורך בטיפול בהם. עוד ציין כי החל בשנת 2022 מתקיימים בצה"ל תהליכים לטיפול בפערים לרבות העלאת תחום התה"ל בסדר העדיפות המטכ"לי וקיום תוכניות מטכ"ליות רב-שנתיות לטיפול בפערי תשתית.

תנאי המחיה והתשתיות של לוחמות

שיעור הנשים הלוחמות בקרב האוכלוסייה הלוחמת בצה"ל הוא כחמישית. הלוחמות משרתות, בין היתר, בחיל הגנת הגבולות, בפיקוד העורף, במערך ההגנה האווירית ובחיל התותחנים. להבדיל מגברים, נשים מתנדבות ללחימה. מכאן החשיבות של הקפדה על תנאי מחיה ותשתיות ראויים עבורן. בדיון ממרץ 2021 בנושא אישור עבודת מטה לגידול הצפוי בהיקף הלוחמות ציין סגן הרמטכ"ל כי הוא רואה בהתנדבותן "**כהתנדבות ממעלה ראשונה אשר מצביעה על מחויבות ומסירות רבה עבור המדינה וכן עבור צה"ל. מתוך כך, נגזרת מחויבותו של צה"ל לספק עבור הלוחמות את התנאים הטובים היותר לבצע את משימתן כראוי**" (ההדגשה במקור).

במהלך שנת 2020 הובילה חטיבת הלוגיסטיקה באט"ל עבודת מטה בנושא "טיוב המענה לסד"כ הלוחמות בצה"ל והערכות להרחבת הפוטנציאל". עבודת מטה זו הוצגה בנובמבר 2020 לראש אט"ל ובמסגרתה התייחסות לגיבוש "תו תקן" ללוחמות בצה"ל בחמישה תחומים עיקריים: רפואה, כושר קרבי, תזונה, ציוד קרבי וכן תשתיות ובינוי. תחום התשתיות והבינוי כלל את הנושאים האלה: כללי הפרדה וגידור, תקן לשמירה על פרטיות וכן תשתיות של מגורים ושל שירותים ומקלחות.

בדיון ממרץ 2021 הדגיש סגן הרמטכ"ל את נושא טיוב תנאי השירות של הלוחמות ובהם "תשתיות ראויות ומכבדות", אישר את עבודת המטה ואת תו התקן בתחום התשתיות והנחה "להאיץ את תהליכי העבודה ולממשם מהר ככל הניתן כך שכבר בסוף השנה הקרובה [שנת 2021] לוחמות צה"ל ירגישו בשינוי".

בפברואר 2022 מסר ענף בינוי ותשתיות מטכ"לי במחלקת שוה"ם ותשתיות כי בשמונה מוצבים שבהם משרתות גם לוחמות בוצעו עבודות בתחומי התשתיות ובכך טויבו תנאי המחיה שלהן.

בביקורת עלה כי נכון לפברואר 2022 טרם הוכנו תוכניות עבודה ייעודיות לטיוב התשתיות ללוחמות, ובייחוד לעניין הטמעת תקן אחיד בנוגע לתשתיות המשמשות את לוחמות צה"ל.

נוכח החשיבות למתן מענה ראוי לתנאי מחיה ותשתיות ללוחמות, מומלץ כי צה"ל יפעל לשיפור המענה לתנאי המחיה והתשתיות של הלוחמות בכלל מחנות ההכשרה, מחנות האימונים והמוצבים שבהם הן משרתות.

בתגובתו מספטמבר 2022 ציין צה"ל כי סדר העדיפות לטיפול בתשתיות נקבע לפי מצבן ללא קשר למגדר של האוכלוסייה המשרתת. עוד ציין כי פצ"ן ביצע בשנת 2021 את פרויקט "לוחמת צפונית" לשיפור תשתיות הלוחמות בגזרה הצפונית וכי במסגרת גיבוש התוכנית הרב-שנתית הבאה תיבחן האפשרות להביא את כלל תשתיות הלוחמות לתקן אחיד, דבר שידרוש סיכום של תקציב מטכ"לי.

תנאי המחיה והתשתיות במחנות שמתפנים ממרכז הארץ

פינוי מחנות צה"ל ממרכז הארץ הוא מהלך לאומי שמאפשר שחרור קרקעות והגדלת ההיצע של יחידות דיור באזורי ביקוש לצד התחדשות משמעותית של התשתיות בצה"ל ושדרוגן. מהלך זה כולל שתי תוכניות עיקריות: התוכנית למעבר יחידות אגף המודיעין ואגף התקשוב לנגב ותוכנית "שיווק והעתקת מחנות 3" (שוה"ם 3). במסגרת תוכניות אלה יועתקו כ-15 מחנות עורפיים עיקריים ממרכז הארץ, ובהם גלילות, צריפין, תל השומר, מקלף (שלישות ראשית) וקסטינה, למחנות חדשים[23].

מבין המחנות המתפנים בחן משרד מבקר המדינה את בית הספר למודיעין (להלן - בה"ד 15) בגלילות. מחנה זה נבחר שכן הוא משמש מחנה הכשרה המאפשר לינת חיילים לתקופות ממושכות, בניגוד למחנות עורפיים אחרים שבהם מרבית החיילים יוצאים לביתם בכל יום. במרץ 2022 סיירו נציגי משרד מבקר המדינה בבה"ד 15: במגורים, בשירותים, במקלחות, במטבח ובחדר האוכל.

בסיור ציין מפקד בה"ד 15 כי התשתיות בבה"ד הן ברמה ירודה, ואף שהמחנה עתיד להתפנות בשנת 2027[24] הוחלט להשקיע בתשתיות באופן שמאפשר לקיים את ההכשרות בבית הספר ברמה נאותה עד לפינויו.

כך למשל, המטבח שנבנה לפני 53 שנים וששופץ לפני כעשור, שופץ שוב בראשית שנת 2022 בעלות של כ-500,000 ש"ח. להלן תמונות של תשתיות תקינות מהמגורים, מהמקלחות ומחדר האוכל בבה"ד 15.

23 בעניין מעבר יחידות אגף המודיעין ואגף התקשוב לנגב ראו מבקר המדינה, **דוח שנתי 71ב** (2021), עמ' 79 - 114; בעניין תוכנית שוה"ם 3 ראו בקובץ דוחות זה את הפרק "מימוש תוכנית שוה"ם 3 - התוכנית להעתקת מחנות צה"ל לצורך שיווק יחידות דיור באזורי ביקוש".

24 במסגרת מעבר יחידות אגף המודיעין ואגף התקשוב לנגב.

תמונה 37: **מגורים במבנה קבע**

תמונה 38: **מקלחות במבנה קבע**

תמונה 39: **חדר האוכל**

מומלץ כי צה"ל יבצע בחינה של מצב התשתיות במחנות העתידים להתפנות, תוך איזון בין השיקול הכלכלי שייקח בחשבון את מועד הפינוי לבין הצורך לתת מענה ראוי ומכבד גם לחיילים שמשרתים במחנות העורפיים עד לפינויים.

בתגובתו מספטמבר 2022 ציין צה"ל כי הוא מכיר בצורך לאזן בין הימנעות מהשקעה שקועה בתשתית העתידה להתפנות לבין הצורך לתת מענה ראוי, כי קיום בינוי מינהלתי במחנה העתיד להתפנות הוא באישור המטכ"ל, וכי מלבד שיפוץ המטבח בבה"ד 15, צה"ל השקיע בשנים האחרונות משאבים רבים במחנות העתידים להתפנות לצורך מתן מענה ראוי ומכבד לחיילים, וימשיך להשקיע באופן זה עד לפינויים.

סיכום

תנאי מחיה ותשתיות ראויים ומכבדים משפיעים בין היתר על המוכנות והמוטיבציה של לוחמים בשירות חובה ובמילואים לשרת בצה"ל. נוסף על כך, לתשתיות של המגורים, השירותים, המקלחות, חדרי האוכל והמטבחים, יש השפעה על אפקטיביות ההכשרות, האימונים ומשימות התעסוקה המבצעית של לוחמים.

מציוני הכשירות של גורמי המערך הלוגיסטי בצה"ל, מהסיורים שקיים משרד מבקר המדינה ומהסקר שביצע משרד מבקר המדינה בקרב לוחמים בשירות חובה עולה, כי על אף החשיבות של תנאי מחיה ותשתיות נאותים - במחנות ההכשרה, במחנות האימונים ובמוצבים - לוחמים בשירות חובה ובמילואים נתקלים בתשתיות שמצבן בינוני ואף ירוד. הדבר בא לידי ביטוי בתשתיות רעועות במגורים, בשירותים, במקלחות, בחדרי האוכל ובמטבחים. עוד עלה כי קיימים הבדלים בין התפלגות ציוני הכשירות של התשתיות שקבעו הגורמים הלוגיסטיים בצה"ל לבין התפלגות שביעות הרצון הכללית בתחום זה לפי הסקר שביצע משרד מבקר המדינה. כך למשל, שיעור ציוני הכשירות המשקפים מצב בינוני וגרוע של תשתיות במחנות האימונים נע בין 5% עד 33%, בעוד שעל פי הסקר שיעור המרוצים חלקית והלא מרוצים נע בין 29% עד 40%; ובמוצבים שיעור ציוני הכשירות המשקפים מצב בינוני וגרוע של תשתיות נע בין 3% עד 12%, בעוד שעל פי הסקר שיעור המרוצים חלקית והלא מרוצים נע בין 31% ל-36%.

מומלץ כי צה"ל יפיק לקחים מתמונת המצב שעולה מדוח זה וייתן מענה לפערים בתנאי המחיה ובתשתיות של הלוחמים. עוד מומלץ כי צה"ל יוציא אל הפועל את התוכניות לשיפור תנאי המחיה והתשתיות במחנות ההכשרה, במחנות האימונים ובמוצבים בשים לב גם לצרכים של חיילי המילואים ויבצע ביקורות עיתיות על מנת לעקוב אחר יישום הפעולות הנדרשות לשיפור התשתיות. כמו כן, נוכח העובדה ששיעור הנשים הלוחמות הוא כחמישית מהאוכלוסייה הלוחמת בצה"ל, וכי להבדיל מגברים הן מתנדבות לתפקידי לחימה, מומלץ שצה"ל יפעל למתן דגש מיוחד לשיפור תנאי המחיה והתשתיות ללוחמות במסגרת תוכניות העבודה שלו.